

ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΦΩΚΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ

Σ Ε Λ Ι Δ Ε Σ

ΑΠ' ΤΗ ΦΩΚΙΔΑ

★ ★

ΑΜΦΙΣΣΑ
1979

Ἐκδίδεται κάθε τρίμηνο ἀπ' τὴν

Ἐταιρεία Φωκικῶν Μελετῶν

Ἀμφισσα, Πανουργιᾶ 1

Τεύχος 10, Ἀπρίλιος - Ἰούνιος 1979

Ἐπεύθυνος γιὰ τὴν ἔλθ: Δημήτρης Ἰωάν. Κολοβός

Ἡπείρου 16, Ἀθήναι — Τηλ. 82.17.743

Ἐπεύθυνος τυπογραφείου: Γεώργιος Μπρουζιώτης

Κωλέττη 4 - Ἀθήναι - Τηλ. 36.33.138

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Γεώργιος Κουτσοκλένης, πρόεδρος Ε.Φ.Μ.

Ἰωάννης Λακαφώσης, ἀντιπρόεδρος Ε.Φ.Μ.

Ἰωάννης Πάλλας, γραμματεὺς Ε.Φ.Μ.

Εὐγενία Γερολυμάτου, ταμίας Ε.Φ.Μ.

Νικόλαος Δρόλαπας, ἔφορος Ε.Φ.Μ.

Ἰωάννης Ἀγουρόπουλος μέλη Δ.Σ. τῆς Ε.Φ.Μ.

Ἰωάννης Ἀναγνωστόπουλος

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

- Ἐπικαιρότητες Δ.Ι.Κ. Σελίς 1/269
- Κων. Ε. Κόντου, Φιλολογικὸ μνημόσυνο
τοῦ Δημ. Χ. Παλούκη » 8/276
- Ἕνας φόνος, ἕνα ἀκόμη τραγοῦδι
τοῦ Γιάννη Δαφναίου » 16/284
- Μιά μέρα στὰ Φραγκοκρατούμενα Σάλωνα
τῆς Εὐγ. Γερολυμάτου » 18/286
- Τὰ βουνὰ τῆς Φωκίδος στὴ δημοτικὴ ποίηση
τοῦ Κων. Ράπτη » 23/291
- Τὸ Ἔτος τοῦ Παιδιοῦ, τοῦ Δημ. Ι. Κολοβοῦ » 26/294
- Ἡ Νομικὴ Διάταξη τῆς Ἀνατολικῆς Χέρσου Ἑλλάδος
τῆς 15 Νοεμβρίου 1821, τοῦ Εὐθ. Ἀναστ. Δρόλαπα » 29/297
- Ἀπ' τὴ δραστηριότητα τῆς Ἐταιρείας 32/300

ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΕΣ

‘Απ’ ὅσα ὁ Ταχυδρόμος μᾶς φέρνει

Δημοσιεύουμε τὴν παρακάτω ἐπιστολὴ - ἀνακοίνωση τῆς Ε.Φ.Μ.:

«Μὲ μεγάλη λύπη τὸ Δ.Σ. τῆς Ε.Φ.Μ., ἀλλὰ καὶ ὁ λαὸς ὁλόκληρης τῆς Φωκίδας, πληροφορήθηκε τὴν ἀναχώρηση ἀπ’ τὴν Ἄμφισσα τοῦ τ. προέδρου τῆς Ἑταιρείας Δημήτρη Ἰωάν. Κολοβοῦ, πού μετοίκησε στὴν Ἀθήνα.

Δὲν θ’ ἀναφερθοῦμε στὶς ὑπηρεσίες πού προσέφερε στὸν τόπο μας, τόσο σὰν γιατρὸς ὅσο καὶ σὰν κοινωνικὸς παράγων, γιατί εἶναι πασίγνωστες, οὔτε στὸ κενὸ πού ἀφήνει μὲ τὴν ἀναχώρησή του, γιατί εἶναι εὐνόητο.

Θὰ ἐπισημάνουμε, ἀπλῶς, τὴν κοινὴ διαπίστωση, πὼς ὁ τόπος μας ἔγινε τώρα φτωχότερος σὲ ἀξίες.

Καὶ θὰ τὸν εὐχαριστήσουμε — αὐτὸς εἶναι ἄλλωστε ὁ σκοπὸς τῆς ἐπιστολῆς μας — γιὰ τὴν προθυμία μὲ τὴν ὁποία δέχθηκε ν’ ἀναλάβει τὴν ἐπιμέλεια τῆς ὕλης τοῦ περιοδικοῦ μας, παρὰ τὸ μεγάλο φόρτο ἐργασίας του, καὶ νὰ συμβάλει στὴ βελτίωσή του. Εἶναι καὶ αὐτὸ ἓνα ἀδιάψευστο δείγμα τῆς ἀγάπης του γιὰ τὸν τόπο μας καὶ τοῦ ἐνδιαφέροντός του γιὰ τὴν Ἑταιρεία.

Τὸ Δ.Σ. τῆς Ε.Φ.Μ.»

Σχόλια στὰ παραπάνω δὲ χρειάζονται.

Γνωστοποιοῦμε μόνο στοὺς φίλους τῆς Ἑταιρείας καὶ τοὺς συνεργάτες τοῦ περιοδικοῦ, πού κατοικοῦν στὴν Ἀθήνα, ὅτι μποροῦν νὰ ἐπικοινωνοῦν μαζί του στὴ διεύθυνση : ὁδὸς Ἡπείρου, ἀρ. 16, τηλέφ. 82.17.743.

Σχολιάζοντας τὰ γεγονότα

1.— Η ΚΟΙΝΗ ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΗ. Πραγματοποιήθηκε, τελικά, στὶς 7.2.79 ἡ κοινὴ συνεδρίαση τῶν μελῶν τῶν Δ.Σ. τοῦ Πολιτιστικοῦ Κέντρου Φωκίδας καὶ τῆς Ἑταιρείας Φωκικῶν Μελετῶν, πού εἶχε προγραμματιστεῖ τὸ Δεκέμβρη τοῦ 1978 ἀπ’ τοὺς τότε προέδρους τῶν συλλόγων Αὐγέρη Κανάτα καὶ Δημήτρη Κολοβό, μὲ σκοπὸ τὴν ἀναζήτηση λύσης τοῦ προβλήματος «δελφικὸ τοπίο».

Ἡ συζήτηση διεξήχθη μὲ βάση τὸ περιεχόμενο σχετικῆς μελέ-

της - συμβολής στη λύση του προβλήματος, που είχε καταρτίσει σε άνυποπτο χρόνο ή Ε.Φ.Μ. Όλα τα διαλαμβανόμενα σ' αυτή έγκρίθηκαν, μ' ελάχιστες προσθήκες, και μόνο ή πρόταση άρ. 9 αποτέλεσε τὸ σημείο διαφωνίας. Η πρόταση αυτή θεωρήθηκε άπ' τὸ Π.Κ.Φ. σάν ανακόλουθη πρὸς τὴν πρόταση άρ. 8 και ζητήθηκε ή άπάλειψή της, ενώ ή Ε.Φ.Μ. επέμενε στην αναγκαιότητά της.

Η άπλη, και μόνον, ανάγνωσή της δικαιολογεί τὴν έπιμονή της Ε.Φ.Μ. γιά τὴ διατήρησή της και πείθει γιά τὴ σκοπιμότητά της. Περιέχει, ὅπως διαπιστώνεται, έπιπλέον περιοριστικούς ὅρους και δεσμεύσεις τῆς αναδόχου εταιρίας και ζητεῖ τὴν έγγύηση τοῦ κράτους γιά τὴν πιστὴ έφαρμογή τῶν προϋποθέσεων ανέγερσης, γιά τὴν καλὴ λειτουργία και γιά τὴν αναντίρρητη έφαρμογή τῶν εκάστοτε τεχνολογικῶν δεδομένων και βελτιώσεων, στην περίπτωση που ή σχετικὴ έπιτροπή, τὴ σύσταση τῆς ὁποίας δέχτηκε τὸ Π.Κ.Φ. και ζήτησε μάλιστα τὴν επέκτασή της με τὴ συμμετοχή μελῶν τοῦ Τ.Ε.Ε., επιλέξει σάν τόπο ανέγερσης τοῦ εργοστασίου αλουμίνας τὴν τοποθεσία «Καμιώτισσα», πράγμα που άποτελεῖ δικαίωμά της και πού, ὅπωςδήποτε, δέν μπορεί ν' αποκλειστεί άφου τὴν εξαίρεσή της δέν ζήτησε κανένας. Εὐνόητο, λοιπόν, εἶναι ὅτι ὄσο άποτελεῖ ὕποχρέωση τῆς έπιτροπῆς ή ανεπηρέαστη και με άπολύτως έπιστημονικά και τεχνολογικά κριτήρια έπιλογή τῆς πλέον κατάλληλης, γιά τὴν ανέγερση εργοστασίου περιοχῆς, ἄλλο τόσο άποτελεῖ ὕποχρέωση εκείνων που ζήτησαν τὴ σύστασή της να άποδεχτοῦν τὴν κρίση της, ὁποιαδήποτε και αν εἶναι, εἴτε συμφωνεῖ με τὴς άπόψεις και τὴς επιδιώξεις τους εἴτε ὄχι. Κάθε αντίθετο, και ιδιαίτερα ή άποδοχή τῆς κρίσης ΜΟΝΟ, ὅταν συμβαδίζει με τὴς έπιθυμίες τοῦ ενός ή τοῦ ἄλλου, εκτός τοῦ ὅτι εἶναι μειωτικὸ γιά τὰ μέλη τῆς έπιτροπῆς, εἶναι τελείως άπαράδεκτο και κάνει άσκοπη κάθε συζήτηση.

Υστερα άπ' αὐτὰ ὁ πρόεδρος τοῦ Π.Κ.Φ. ζήτησε τὴν αναβολή τῆς συνεδρίασης γιά πληρέστερη μελέτη τῆς πρότασης, πράγμα που ἔγινε άποδεκτό.

Στὸ μεταξύ ὅμως εξαγγέλθηκαν οἱ κυβερνητικὲς αποφάσεις, που στὰ οὐσιώδη σημεία συμπίπτουν με τὴς προτάσεις τῆς Έταιρίας, και που δικαιώνουν τὴν αντικειμενικὴ της κρίση και τὴν άμερόληπτη αντιμετώπιση τοῦ θέματος, και ἔτσι δέν πραγματοποιήθηκε νέα συνεδρίαση τῶν Δ.Σ. τῶν δύο σωματείων.

Η Ε.Φ.Μ. εὐχαριστεῖ θερμὰ τὴν ὁμάδα τῶν φίλων της — μελῶν και μὴ — που εργάστηκαν κάτω άπ' τὴν καθοδήγηση τοῦ τότε προέδρου της Δημήτρη Κολοβοῦ γιά τὴν έμπεριστατωμένη και αντικειμενικὴ μελέτη τοῦ προβλήματος και τὴ σύνταξη τοῦ σχετικῶ ὕπομνήματος. (Δημοσιεύεται στὸ τέλος τῶν επικαιροτήτων).

2.— Ο ΠΑΡΝΑΣΣΟΣ. Ἀκούστηκε, ἐπιτέλους, σέ δημόσια συζήτηση (Μάρτης 1979) καί ἡ φωνή τῶν περι τὸν Παρνασσὸ κοινοτήτων, ποὺ ζήτησαν τὴν ἀνακήρυξή του σέ ἔθνικὸ δρυμὸ. Τὸ ἴδια εἶχε προτείνει ἡ Ἐταιρεία μας πρὶν ἓνα περίπου χρόνο ἀπ' τὶς στήλες αὐτές, ἀλλὰ κανένας, ἀρμόδιος ἢ μὴ, δὲν εἶχε συγκινηθεῖ. Ἐάν εἶχε εἰσακουστῆί τότε δὲν θάχαν ξεφυτρώσει τὰ καλύβια, οἱ περιφράξεις, οἱ ταθέρνες κλπ., θὰ εἶχε μειωθεῖ σημαντικὰ ὁ κίνδυνος πυρκαγιᾶς, ποὺ πάντα τὸν ἀπειλεῖ, καί θὰ εἶχε περιοριστεῖ ἡ ἀνεξέλεγκτη κατασκήνωση, ποὺ τὸν μετατρέπει, ἐκτὸς τῶν ἄλλων, σέ σκουπιδότοπο. Θὰ μπορούσαν ὄλοι, καί ὄχι μονάχα οἱ λίγοι εὖ ἔχοντες, ν' ἀπολαμβάνουν τὴν ἀνεπανάληπτη ὁμορφιά του χωρὶς περιορισμούς, περιφράξεις καί συρματοπλέγματα. Ἡ ἀνακήρυξή του σέ ἔθνικὸ δρυμὸ καί ἡ ἀπαγόρευση τοῦ κυνηγίου, ἀπὸ ἓνα σημεῖο καί πάνω, θὰ τὸν μεταβάλλει σέ ὑπόδειγμα ἄγριας φύσης καί θὰ συμβάλλει σημαντικὰ στὴ σωτηρία τῆς ἀπειλούμενης μὲ ἐξαφάνιση χλωρίδας καί πανίδας τοῦ τόπου. Ὅλα τοῦτα, μαζί μὲ τὰ χιονοδρομικὰ κέντρα, ποὺ ἤδη λειτουργοῦν, θὰ προσελκύουν, ὀλοχρονίς, πολὺ κόσμον καί θ' ἀποτελέσουν μιὰ καλὴ πηγὴ εἰσοδήματος γιὰ τὴ γλισχρὴ οἰκονομία τοῦ τόπου.

Καί τώρα, δὲν εἶναι ἀργά. Φτάνει, τὸ τονίζουμε καί πάλι, νὰ ἐπιδιωχθεῖ ἡ σύμμετρη ἀνάπτυξη τῆς προστασίας τοῦ φυσικοῦ καί οἰκολογικοῦ περιβάλλοντος, ἀπ' τὴ μιὰ μεριά καί τῆς τουριστικῆς ἀξιοποίησής του ἀπ' τὴν ἄλλη. Νὰ ἐξευρεθεῖ δηλαδὴ ἡ μέση λύση, ποὺ θὰ ἐπιτρέψει τὴν ὀρθότερη ἀντιμετώπιση τοῦ θέματος.

3.— ΤΟ ΑΝΑΠΑΝΤΕΧΟ. Μὲ ἔκπληξη διαβάσαμε στὴν «Ἱστορία τῆς Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας», ἔκδοση 1978, ὅτι ὁ Μακρυγιάννης «...γεννημένος τὸ 1797 σ' ἓνα χωριὸ τῆς Ἠπείρου...» κλπ.

Τὸ ὅτι ὁ Μακρυγιάννης, παρὰ τὰ σαφῶς ἀναγραφόμενα στ' ἀπομνημονεύματά του γιὰ τὸν τόπο γέννησής του, θρέθηκε τώρα Ἠπειρώτης ἦταν βέβαια ἀναπάντεχο. Περισσότερο ὅμως ἀναπάντεχο εἶναι τὸ γεγονὸς ὅτι συγγραφέας τοῦ βιβλίου εἶναι ὁ καθηγητὴς κ. Λίνος Πολίτης καί ὄχι κανένας τυχαῖος, σὰν ἐκείνον ποὺ πρὶν λίγα χρόνια εἶχε... πολιτογραφήσει μωραίτη τὸν Παν. Πανουργιᾶ ἢ σὰν τὴν ἀνεύθυνη ἐκπομπὴ ἑνὸς ἀπ' τοὺς τηλεοπτικοὺς σταθμοὺς μας, ποὺ ἤθελε τὸ Διάκο γέννημα - θρέμμα τῆς Λαμίας.

Πιστεύουμε ὅτι τέτοιες ἐργασίες ἀξιώσεων, γραμμένες μάλιστα ἀπὸ καθηγητὴς τοῦ ὕψους τοῦ κ. Λίνου Πολίτη, ἀποτελοῦν γραπτὰ τεκμήρια καί βιβλιογραφικὲς πηγές, γι' αὐτὸ καί πρέπει ν' ἀκριβολογοῦν καί νὰ μὴ δημιουργοῦν σύγχυση. Αὐτὸς εἶναι καί ὁ λόγος ποὺ σημειώνουμε τὴν ἀνακρίθεια καί ὄχι, ὅπως ἴσως νομιστεῖ, τὸ στενὸ τοπικιστικὸ πνεῦμα, ποὺ πάντως δὲν μᾶς χαρακτηρίζει. Σὲ μᾶς τοὺς Φωκεῖς, ἀρκεῖ ἡ πανελλήνια ἀναγνώριση τῆς προσφορᾶς τῶν ἐξεχόντων συμ-

πατριωτῶν μας, πού μέχρι σήμερα ἀπεσιωπάτο ἢ παρεβλέπετο καί ἡ παραδοχή τοῦ ἔργου τους σάν ἄξιου γιά προβολή καί μίμηση.

4.— ΜΙΑ ΒΡΑΒΕΥΣΗ. Μὲ ἰδιαίτερη χαρὰ πληροφορηθήκαμε τὴ συμμετοχὴ σὲ μαθητικὸ διαγωνισμό, πού προκήρυξε τὸ Ἐθνικὸ Ἰδρυμα «Βασιλεὺς Παῦλος», καί τὴ βράβευση τοῦ μαθητῆ τῆς Β' τάξης τοῦ Λυκείου Ἀμφίσσης Δημητρίου Χρ. Παλούκη, συνεργάτη τοῦ περιοδικοῦ μας.

Θεωροῦμε ἄξιους, κατ' ἀρχήν, ὅλους τοὺς μαθητὲς πού συμμετέχουν σὲ διαγωνισμοὺς, γιὰτὶ ἡ συμμετοχὴ τους καί μόνο, ἄσχετα ἀπὸ τυχὸν βράβευση, ἀποδείχνει ὅτι ἔχουν καί ἄλλα ἐνδιαφέροντα καί ἐπιδιώξεις, παραπέρα ἀπ' τὰ συνηθισμένα γιά τὴν ἡλικία τους, καί ὅτι ἐργάζονται γι' αὐτὰ μὲ ἐνθουσιασμό καί συνέπεια σὲ θάρος μάλιστα τῆς ἀνάπαυσης καί τῆς ψυχαγωγίας τους, πού εἶναι τόσο ἀπαραίτητες στὴν ἡλικία τους.

Γιὰ τὴ συγκεκριμένη περίπτωση τῆς βράβευσης νιώθουμε μεγάλη ἱκανοποίηση γιὰτὶ ἡ ἀπόφασή μας νὰ διαθέσουμε τίς σελίδες τοῦ περιοδικοῦ τῆς Ἑταιρείας σὲ κάθε συμπατριώτῃ μας ἀποδείχτηκε ὀρθὴ καί ἀπέδωσε καρπούς. Ἡ δυνατότητα δημοσίευσης τῆς ἐργασίας, εἶναι πάντοτε ἰσχυρὸ κίνητρο γιά μελέτη, μάθηση καί συγγραφὴ, πού πιστεύουμε πὼς βοήθησε σημαντικὰ στὴν καλλιέργεια καί ἀνάπτυξη τοῦ ταλέντου τοῦ μαθητῆ πού βραβεύθηκε, καί ἐλπίζουμε πὼς θὰ συντελέσει στὴν παραπέρα ἐξέλιξή του.

Ἡ ἱκανοποίηση αὐτὴ ἀποτελεῖ τὴν καλλίτερη ἀμοιβὴ γι' αὐτοὺς πού μὲ μόχθο καί σκληρὲς προσπάθειες δημιούργησαν τίς «Σελίδες ἀπ' τὴ Φωκίδα» καί ἰσχυρὴ ὥθηση γιά τὴν παραπέρα βελτίωση καί τὴν εὐρύτερη κυκλοφορία τους.

5. Παρακάτω δημοσιεύεται τὸ ὑπόμνημα τῆς Ε.Φ.Μ. σχετικὰ μὲ τὸ «δελφικὸ τοπίο».

ΣΥΜΒΟΛΗ ΣΤΗ ΛΥΣΗ ΤΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ «ΔΕΛΦΙΚΟ ΤΟΠΙΟ»

ΤΗΣ Ε. Φ. Μ.

Λέγοντας «δελφικὸ τοπίο» ἐννοοῦμε τὸ χῶρο πού ἐκτείνεται ἀπ' τὴν Ἀράχωβα μέχρι τὸ Γαλαξείδι καί ἀπ' τὴν Κίρφη μέχρι τὴν Ἀμφισσα. Στὸ χῶρο αὐτὸ θρῖσκονται ἡ Ἀράχωβα, οἱ Δελφοί, τὸ Χρυσό, ἡ Κίρρα, ἡ Ἰτέα καί τὸ Γαλαξείδι, κατὰ κύριο λόγο καί τὸ Σερνικάκι, ὁ Ἅγιος Κωνσταντῖνος, ὁ Ἅγιος Γεώργιος καί ἡ Ἀμφισσα, κατὰ δεύτερο.

Τὸ «δελφικὸ τοπίο» ὑφίσταται σήμερα ὑποβάθμιση ἀπ' τὰ ἀναγει-

ρόμενα οικιστικά κατασκευάσματα, όσα βρίσκονται σε αντίθεση με την αρχιτεκτονική του τοπίου και την παραδοσιακή γραμμή, απ' τόν άγωγο των νερών του Μόρνου, απ' τὰ έργοτάξια όδοποιίας κλπ., απ' τὰ λατομεία οικοδομικών υλικών, απ' τὰ έργοστάσια συσκευασίας έλαιών και τὰ έλαιοτριβεία, που άνεγέρθηκαν στο «λόγγο», απ' τὰ διάφορα CAMPINGS, απ' τούς χώρους έναποθηκέυσεως θωξίτη και απ' την έπιφανειακή έξόρυξη τούτου, όπου γίνεται.

Με ύποθάθμιση άπειλούν, ακόμα, τὸ τοπίο ή σχεδιαζόμενη άνέγερση έργοστασίου αλούμινας στην «Καμιώτισσα», έργοστασίου τιμέντων στον «Άγιο Βασίλειο» Γαλαξειδίου και διαφόρων άλλων στο «λόγγο», που διαρκώς άποψιλώνεται.

Τὰ έλλιμενισμένα πλοία, παρά την άμφίβολη προσφορά τους στην οικονομία του τόπου, δέν φρονούμε ότι συμβάλλουν άμεσα στην ύποθάθμιση του τοπίου — ΠΡΟΣΟΧΗ: του τοπίου — γιατί ή παρουσία φορτηγών και έπιβατικών πλοίων στο λιμάνι της Ίτέας είναι κάτι τὸ συνηθισμένο, όπως και σε κάθε λιμάνι άλλωστε.

Ή έξόρυξη θωξίτη στη Γκιώνα και τὸν Παρνασσό άπαιτεϊ μὲν τή λήψη ειδικών μέτρων για τήν προστασία του φυσικού περιβάλλοντος, της χλωρίδας και των λοιπών πλουτοπαραγωγικών πόρων της περιοχής, που παραθλάπτονται απ' αυτή, δέν έχει όμως καμιά σχέση με τὸ «δελφικό τοπίο».

Ή Έταιρεία Φωκικών Μελετών πιστεύει, ότι τὸ πρόβλημα του «δελφικού τοπίου» έχει δυό, έξ ίσου ενδιαφέρουσες, πλευρές. Ή μιὰ είναι τὸ τοπίο αυτό καθ' έαυτό και τὰ άπαιτούμενα τόσο για τήν άποφυγή κάθε παραπέρα ύποθαθμίσεως του, όσο και για τήν άποκατάσταση των καταστροφών που έχει ήδη ύποστει. Ή άλλη πλευρά είναι ὁ παράγοντας «άνθρωπος», που από αιώνες κατοικει σ' αυτό, και τὰ δικαιώματά του για οικονομική άνάπτυξη και καλλίτερη ποιότητα ζωής. Ή μελέτη, λοιπόν, του προβλήματος και ή άναζήτηση λύσεως πρέπει να λάθει ύπ' ὄψη της τις δυό αυτές πλευρές και να ενδιαφερθει ζωηρά, και έξ ίσου, για τήν ίκανοποίησή τους. Άρμοδιότερους για τή μελέτη αυτή θεωρούμε τούς κατοίκους της περιοχής, που και έπαρκώς ενημερωμένοι είναι και άμεσα ενδιαφέρονται, και τὰ σχετικά Ύπουργεία και Ύργανισμούς, όπως τὰ Ύπουργεία Πολιτισμού, Βιομηχανίας, τήν ΕΡΥΕΑ κ.ά. Ή άνάμιξη ξένων, είτε πρόκειται για μεμονωμένα πρόσωπα, είτε για ομάδες είτε για βιομηχανικές εταιρίες, δίνει τήν εικόνα ύποαναπτύξεως και άποικιακής έξαρτήσεως, και είναι άπαραδέκτη.

Ή ρεαλιστική αντιμετώπιση του προβλήματος φρονούμε, ότι πρέπει να στραφει :

1) Στην εξέταση και έκμετάλλευση κάθε προσφερόμενης δυνατότητας για οικονομική άνάπτυξη της περιοχής (άνάπτυξη τουρισμού, βελτίωση καλλιιεργειών, έκβιομηχάνιση κλπ.) και για βελτίωση της

ποιότητας ζωής τών κατοίκων της. Οί γηγενείς έχουν κάθε δικαίωμα ευημερίας στην πατρική τους γή και δέν επιτρέπεται σέ κανέναν ή απόπειρα μετατροπής τους εἴτε σέ «πρώτη ύλη» γιά έξαγωγή (μετανάστευση) εἴτε σέ «ἰθαγενείς» προορισμένους γιά τήν ἐξυπηρέτηση τών ξένων «κυρίων» πού θάρχονται στην περιοχή γιά ψυχαγωγία καί RELAX.

11) Στην, μέ κάθε τρόπο, διατήρηση ἀλώθητου τοῦ τοπίου, στην προσπάθεια γιά ἀποκατάσταση κάθε θλάβης του καί στην ἀποφυγή υποβαθμίσεως τοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος. Οί κάτοικοι ἔχουν ἀναφαίρετο δικαίωμα νά ζοῦν σέ ὑγιεινὸ περιβάλλον, ἀλλά καί τήν ὑποχρέωση ν' ἀποφεύγουν, ὅτι συμβάλλει στην καταστροφή του.

Γιά τήν ἐπίτευξη τών παραπάνω προτείνεται, σάν ἀπαραίτητη, ἡ λήψη τών ἀκόλουθων μέτρων :

1) Θέσπιση ειδικῶν ὄρων δομήσεως στοὺς οἰκισμοὺς τοῦ τοπίου καί ἡ καταβολή κάθε προσπάθειας γιά τή διόρθωση τών σφαλμάτων καί τήν «ἀθεατοποίηση» τών «τεράτων».

2) Κάλυψη τοῦ ἀγωγοῦ τών νερῶν τοῦ Μόρνου καί τών ἄλλων πληγῶν μέ κισσό, ἀγιόκλημα ἢ ὅτι ἄλλο κριθεῖ προσφορότερο.

3) Μεταφορὰ τών λατομείων οἰκοδομικῶν ὑλικῶν σέ μέρη ἀθέατα.

4) Δημιουργία θιομηχανικῆς περιοχῆς ἔξω ἀπ' τὸ «λόγγο» καί μακριὰ ἀπ' τίς κατοικημένες περιοχές, μέ πλήρες σύστημα ἐξουδετέρωσης τών ἀποβλήτων τών ἐργοστασίων καί μέ σύγχρονο δίκτυο ἀποχετεύσεως.

5) Ἐπιβολή τῆς ὑποχρέωσης δημιουργίας τών παραπάνω καί στὰ ἤδη λειτουργοῦντα ἐργοστάσια κλπ.—σέ ὅσα δέν ὑπάρχουν,—καί αὐστηρὴ παρακολούθηση γιά τήν κανονικὴ λειτουργία τους. Δεντροφύτευση τών περιοχῶν πού ἀποψιλώθηκαν γιά τήν, ὀλίγο κατ' ὀλίγο, «ἀθεατοποίησή» τους.

6) «Ἀθεατοποίηση» τών CAMPINGS μέ δεντροφύτευση, προσαρμογή τών κάθε φύσεως κτισμάτων, σκιάδων κλπ. στην τοπικὴ γραμμὴ καί αὐστηρὴ ἐφαρμογὴ τών προαναφερθέντων μέτρων γιά τήν ἐξουδετέρωση τών ἀποβλήτων καί λυμμάτων τους καί τὸν περιορισμὸ τῆς μολύνσεως τοῦ περιβάλλοντος.

7) Πλήρης προστασία τοῦ «λόγγου», αὐστηρὴ ἀπαγόρευση κοπῆς ἐλαιοδέντρων — πλὴν περιπτώσεως κλαδέματος —, καί ἀπαγόρευση κάθε ἀποψιλώσεως.

8) Σύσταση ειδικῆς ἐπιτροπῆς ἀπὸ τεχνικοὺς καί ἐμπειρογνώμονες τών ἀρμοδίων Ὑπουργείων, τῆς ΕΡΥΕΑ, καί ἐκπροσώπων τοῦ τόπου γιά τήν ἐξεύρεση τῆς πλέον κατάλληλης, γιά τήν ἀνέγερση ἐργοστασίου ἀλούμινας, περιοχῆς. Λεπτομερῆς καθορισμὸς προϋποθέσεων

άνεγέρσεως και περιοριστικῶν μέτρων γιά τήν επίτευξη τῆς μικρότερης, κατά τὸ δυνατόν, ὑποθαμίσεως τοῦ τοπίου και τοῦ περιβάλλοντος.

9) Σὲ περίπτωση ὑποδείξεως τῆς περιοχῆς «Καμιώτισσα», δέσμευση τῆς ἐνδιαφερόμενης ἐταιρίας μὲ εἰδικὴ ρήτρα και μὲ ἐγγύηση τοῦ κράτους ὅτι δὲν θὰ ἐπεκτείνει τοῦτο σὲ ἐργοστάσιο ἀλουμινίου, ὅτι θ' ἀποκαθιστᾶ πάραυτα κάθε ζημιὰ ποὺ θὰ προκληθεῖ ἀπὸ ἐλαττωματικὴ λειτουργία τοῦ ἐργοστασίου (ρύπανση τῆς θάλασσας λόγω ἀποφράξεως τοῦ ἀγωγοῦ ἀποχετεύσεως ὑπολειμμάτων, προσβολὴ ἐλαϊοδέντρων ἀπ' τὴ σκόνη τοῦ θωξίτη κλπ., μόλυνση τῆς ἀτμόσφαιρας ἀπὸ καυσσέρια κλπ.) και ὅτι θὰ ἀναλάβει τὴν ὑποχρέωση ἐφαρμογῆς, χωρὶς καμιά καθυστέρηση ἢ δυστροπία, κάθε τεχνολογικοῦ δεδομένου ἢ ἐφευρέσεως, ποὺ μὴ ἐπιτροπὴ ἀπὸ εἰδικούς θὰ κρίνει, ὅτι συντελεῖ στὴ μείωση τῆς μόλυνσεως και, γενικά, στὴν προστασία τοῦ περιβάλλοντος.

Δηλώνουμε ἐκ προοιμίου ὅτι κρίνουμε συμφέρουσα γιά τὸν τόπο, και ἐπέιγουσα, τὴ δημιουργία βιομηχανικῶν μονάδων σ' αὐτόν, ἀλλὰ θεωροῦμε ὡς τελείως ἀπαράδεκτη κάθε σκέψη μετατροπῆς τῆς Ἰτέας ἢ ὁποιασδήποτε ἄλλης πόλεως σὲ «Ἐλευσίνα».

10) Ἡ αὐτὴ ἢ παρόμοια ἐπιτροπὴ εἰδικῶν θ' ἀποφανθεῖ και γιά τὸ ἐργοστάσιο τιμέντων στὸ Γαλαξίδι και τὸ χῶρο ἀνεγέρσεώς του.

11) Ὅπως ἔχει ἤδη προαναφερθεῖ κρίνεται ὡς τελείως ἀπαραίτητη ὄχι μόνο ἡ προστασία τοῦ ἐλαιώνα, ἀλλὰ και ἡ προσπάθεια γιά τὴ μεγαλύτερη ἀπόδοσή του μὲ τὴ συστηματικὴ ἀρδευση, τὴν ἐφαρμογὴ νέων τρόπων καλλιέργειας κλπ.

Ἡ ἐφαρμογὴ τῶν παραπάνω μέτρων και ἡ εἰλικρινὴς συνεργασία ὄλων τῶν ἐνδιαφερομένων μερῶν πιστεύουμε ὅτι μπορεῖ ν' ἀποδώσει καλὰ ἀποτελέσματα, νὰ ἀπαλείψει τὶς ἀκρότητες και τὶς ἀντεγκλήσεις και νὰ ὀδηγήσει, τελικά, τὸν τόπο σὲ ἀνθηση και προκοπή.

Ὁκτώθρης 1978.

Συμπατριώτη,

Ὅπου και ἂν γεννήθηκες, εἴτε στὴ Δωρίδα εἴτε στὴν Παρνασσίδα, ὅπου και ἂν διαμένεις, εἴτε στὴ Φωκίδα εἴτε ἔξω ἀπ' αὐτή, πρέπει νὰ συνειδητοποιήσεις πῶς τὸ «Λαογραφικὸ Μουσεῖο Φωκίδας» εἶναι τὸ μουσεῖο τοῦ τόπου σου, μουσεῖο δικό σου. Βοήθησέ το μ' ὅποιο τρόπο μπορεῖς. Καὶ μὴν ξεχνᾶς πῶς κάθε παλιὸ ἀντικείμενο, εἴτε ξεχασμένο στὸ ὑπόγειο εἴτε τακτοποιημένο στὸ σπῆτι σου, ἔχει μιὰ θέση στὸ Μουσεῖο.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ Ε. ΚΟΝΤΟΥ

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟ ΜΝΗΜΟΣΥΝΟ

(60 ΧΡΟΝΙΑ ΑΠ' ΤΟ ΘΑΝΑΤΟ ΤΟΥ)

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΧΡ. ΠΑΛΟΥΚΗ

Μαθητῆ Β' τάξεως Λυκείου

Τὸ παρὸν πονημάτιο ἄρχισε νὰ γράφεται τὸ περασμένο θέρος, ἐνῶ μὲ ὑπομονὴ μύρμηγκα ἔγιναν διετείς καρποφόρες ἔρευνες γιὰ τὴ συγκέντρωση τῶν παρατιθεμένων στοιχείων. Ἄν καὶ ὀλοκληρώθηκε σχετικὰ σύντομα δὲν δημοσιεύτηκε. Εὐτυχῆς συγκυρία τὸ καθιστᾷ φέτος λίαν ἐπίκαιρο μὲ τὴν συμπλήρωση ἀκριβῶς 60 χρόνων ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ αἰοιδίμου ἀνδρὸς κι' ἀκόμη, συμπίπτει μὲ τὸ Ἔτος Ἑλληνικῆς Παραδόσεως ποῦ στὸ ἄρθρο 10 τοῦ Προγράμματος (σχολικῶν) ἐκδηλώσεων ἀναφέρεται στὴν προβολὴ Νεοελλήνων — μορφῶν — τῆς Ἑλληνικῆς Παραδόσεως. Δημοσιεύεται, μὲ μερικὲς μικρὲς τροποποιήσεις καὶ τὴν προσθήκη τῶν τελευταίων νέων στοιχείων, στὸ φιλόξενο περιοδικὸ ποῦ μοῦ ἔκανε τὴ μεγάλη τιμὴ νὰ δημοσιεύσῃ καὶ τίς προηγούμενες ἐργασίες μου. Στὶς καθιερωμένες πλέον, ἔχι μόνο στὴ Φωκίδα ἀλλὰ καὶ ἔξω ἀπ' αὐτὴν, «Σελίδες ἀπ' τὴ Φωκίδα», τὸ ἄρτιο ἀπὸ πάσης ἀπόψεως καὶ προσεγμένο περιοδικὸ τῆς Ἑταιρείας Φωκικῶν Μελετῶν.

«Ἡ ἐπελθοῦσα ἐλευθερία, ὁ συμ-
παρακολουθῶν αὐτῇ πολιτισμὸς δὲν
ἠδύνατο νὰ ἀρκεσθῶσιν εἰς γλῶσ-
σαν δημιουργηθεῖσαν ἐν δουλείᾳ
καὶ βαρβαρότητι.»

Παρακάμπτοντας τὴν ὁδὸ Ἄ. Σιμπού-
λου, ποῦ ὁδηγεῖ στὸν Ἄγ. Ἀθανάσιο, λί-
γο παραπάνω ἀπ' τὸ Β' Δημ. Σχολεῖο, κι'
ἀνηφορίζοντας γιὰ τὸ Νοσοκομεῖο, διασχί-
ζουμε γιὰ λίγο τὴν ὁδὸ Ἀρείου Πάγου
Σαλώνων. Δεξιά, σ' ἕναν ἀσπρισμένο μαν-
δρότοιχο, δρίσκεται ἐντοιχισμένη μιὰ μαρ-
μάρινη πλάκα. Στὰ ἐσωτερικῶς ἀνάγλυφα
γράμματά της, ποῦ ἀρκετὰ πρόσφατα το-
νίστηκαν μὲ μαῦρο χρῶμα, κάθε περαστι-
κὸς διαβάξει: «Οἰκία Κων. Κόντου, κα-
θηγητοῦ τοῦ Παν)μίου». Κι' ὁ διαβάτης
συνεχίζει τὸ δρόμο του θέτοντας μέσα του

ἀναπάντητα ἐρωτήματα, δημιουργημένα
ἀπ' τὴ ματιὰ στὸν μανδρότοιχο μὲ τὴ μαρ-
μάρινη ἐπιγραφή. Ἐπειδὴ πολὺ λίγοι γνω-
ρίζουν γιὰ τὸ Κ. Κόντο, μιὰ μεγάλη προ-
σωπικότητα τῶν γραμμάτων τοῦ περασμέ-
νου αἰῶνα, ποῦ διεδραμάτισε πρωτεύοντα
ρόλο σ' ἕνα ἀρκετὰ ἐπίκαιρο θέμα, τὸ
γλωσσικὸ, μὲ τὴν εὐκαιρία τῆς συμπληρώ-
σεως 60 χρόνων ἀπ' τὸ θάνατό του ἀκο-
λουθοῦν οἱ παρακάτω γραμμὲς — φιλολο-
γικὸ μνημόσυνο — τοῦ συμπολίτη μας δει-
γικὸ μνημόσυνο τοῦ συμπολίτη μας δει-

Στὰ νεοαπελευθερωμένα Σάλωνα, ἔξη
χρόνια μὲ τὴν παντοτινὴ ἐκδίωξη τῶν δυ-
ναστῶν, στὰ 1834, πρωτοεῖδε τὸ φῶς τῆς
ζωῆς καὶ πέρασε τ' ἀνέμελα παιδικὰ του
χρόνια. Ἡ οἰκογένειά του ἦταν καλοστε-
κούμενη καὶ μὲ προσφορά στὴ μεγάλη τοῦ
Ἔθνους Ἐπανάσταση. Ὁ θεῖος του — ἀ-

δελφός του πατέρα του — Σταύρος Κόντος ήταν ταγματάρχης του Έλληνικού Στρατού στην περίοδο των Μεγάλων Χρόνων. Σύνομα ή ιδιαίτερη κλίση του «στα γράμματα» τον έσπρωξε ν' αφήσει τη γενεαλογία του και νά κατευθυνθή — πού άλλου; — στην Αθήνα για νά κορέσει τη φιλομάθειά του και ν' αναδειχθή όπως όνειρευόταν. Εκεί διδάχτηκε τὰ γυμνασιακά μαθήματα και φοίτησε στο νεοσύστατο Πανεπιστήμιο. Όταν δ' αποφοίτησε, επιθυμώντας ν' αυξήσει ακόμη περισσότερο τις ήδη πολλές γνώσεις του, πήγε στην Ολλανδία, σέ μιὰ χώρα δηλαδή, όπου απ' τόν 15ον αιώνα (Έρασμος κ.ά.), καλλιεργείτο μέ θέρμη ή Έλληνική κλασσική φιλολογία. Εκεί σπούδασε κοντά στον διάσημο Ολλανδ Έλληνιστή Κάρολο Κόμπετ, έναν απ' τους κορυφαίους εκπροσώπους της γραμματικής κατευθύνσεως, μέ τόν όποϊον συνδέθηκε στενά. Έτσι έγινε δεϊνός Έλληνιστής κι' απ' τους τελευταίους Έξοχους «γραμματικούς», ό κορυφαίος. Έπανήλθε στην Ελλάδα και στά 1867, έγινε μέλος της Συγκλήτου κι' ανέθηκε στην έδρα της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών (30 χρόνια ύστερα απ' την ίδρυσή του) σέ ηλικία 33 ετών, αρκετά νέος για καθηγητής Παν)μίου κι' ειδικώτερα για την έδρα της Φιλοσοφικής. Στους πάμπολλους μαθητάς του δίδαξε την αρχαία Έλληνική φιλολογία για 52 συνεχή χρόνια. Πολλοί απ' αυτούς διακρίθηκαν. Μεταξύ τους ό μεγάλος πρωτοπόρος εκπαιδευτικός καθηγητής της Παιδαγωγικής στο Παν)μιο Θεσσαλονίκης, ό συμπατριώτης μας Αλέκος Δελμούζος (1880—1956), πού σπούδασε φιλοσοφία στην Αθήνα και κατόπιν πήγε στη Γερμανία, ό Έθνομόλογος Α. Κεραμόπουλος, (υπήρξε καθηγητής του Γιατζζίου) και πάρα πολλοί άλλοι.

«Μυσίαν Κόντου ποιείται» κι ό «Αθη-

ναιογράφος» Δημ. Καμπούρογλου στις αναμνήσεις του, πού αφηγήθηκε στον Γερ. Άγγινο στά 1932, σχετικά μέ την Πανεπιστημιακή φάλαγγα. (Τήν αποτελούσαν φοιτηταί μέ λοχαγούς Καθηγητάς του Παν)μίου κι είχε σκοπό την έπιβολή και την περιφρούρηση της τάξεως στην Αθήνα). Λέει λοιπόν ό ύπεροχος αναδρομάρης: «Είς την 6' φάλαγγα του 1874—75 άνηκα δικαιωματικώς και έγω ως φοιτητής (τότε σπούδαζε νομική) και είχα λοχαγό τόν καθηγητή Κόντο... τόν όπλισμόν μās είχε δώσει ό Στρατός και έγυμναζόμεθα μ' αυτόν (υπό την επίβλεψη των Λοχαγών) πλησίον του Πολυγώνου. Μίαν ήμέραν ότε είχομεν γυμνάσια άκροβόλ:στικά εις τους λόφους του Πολυγώνου — ήμην τότε δεκανεύς — έγω μέ δύο τρεις φίλους εις έν διάλειμμα έκαθήσαμεν εις ένα μαγαζί και τό έρρίξαμεν εις τό φαγοπότι. Η Φάλαγγ, έν τῷ μεταξύ, έτελείωσε τὰ γυμνάσια κι' άπήρητο. Τήν προφθάσαμε τρέχοντας κι' άσθμαίνοντας, ύστερα από πολλής ώρας κυνηγητό. — Αυτός ό Καμπούρογλου τὰ κάνει όλα, έφώναξεν ό Κόντος όταν μās ειδε νά έπιστρέφωμε σκονισμένοι, ιδρωμένοι και έλεινοί».

Μέ την καταπληκτική έλληνομάθειά του — ειπώθηκε χαρακτηριστικά ότι υπήρξε ό μόνος, ίσως, νεοέλληνας πού άν ζούσε 23 αιώνες πριν δε θα αισθανόταν κανένα αίσθημα κατωτερότητος στις συναναστροφές του και δε θα κινδύνευε νά χαρακτηρισθή θάρδαρος απ' τους προγόνους μας — αποκατέστησε «δι' έπιτυχών φιλολογικῶν διορθώσεων πολυάριθμα χωρία αρχαίων Έλληνικῶν κειμένων» μέ μοναδική κριτική ίκανότητα. Αυτή ή ύπηρεσία του υπήρξε σημαντικώτατη. Χαρακτηρίστηκε — ύπερβολικά ίσως — Ισότιμη των ύπηρεσιών των άλεξανδρινῶν φιλολόγων. Έν τούτοις δέν γίνεται εύρεία μυσία της και συχνά παρασιωπείται. Όμως δέν ή-

ταν αυτό που του άνοιξε τις πύλες τής Ίστορίας. Η ανάμιξη του στο πολύπλοκο και πολυχρόνιο γλωσσικό πρόβλημα του χάρισε μιιά θέση στην Ίστορία τών Νεοελληνικών Γραμμάτων, όχι όμως και εγκώμια. Αντίθετα, επικρίθηκε, και επικρίνεται ακόμα, σαν τρομοκράτης και έγκληματίας. Γιατί; Γιατί θέλησε να επαναφέρει, ν' αναστήσει τή γλώσσα εκείνη στην οποία καταγράφηκαν τά ύψηλότερα κι ώραιότερα διανοήματα που συνέλαβε ποτέ ή ανθρώπινη σκέψη... "Άς πάρουμε όμως απ' τήν αρχή τά πράγματα.

Τότε είχε καλλιεργηθή μιιά σωστή στόν πολύ κόσμο ιδέα — θ' αναφερθούμε έκτενέστερα στα γεγονότα που ώδήγησαν εκει τά πράγματα —, πώς είναι δυνατόν σιγά - σιγά, εισάγοντας κάθε μέρα και χωρίς καμμιιά ανάγκη, στή γραφομένη γλώσσα νέα λεκτικά στοιχεία απ' τήν αρχαία, να φτάσωμε σέ κάποιο μέλλον στή γλώσσα αν όχι του Πλάτωνα και του Δημοσθένη τουλάχιστον του Στράβωνα και του Πλουτάρχου.* Ίδέα που είχε άσπαστή και γι' αυτήν αγωνίστηκε μ' όλες του τίς δυνάμεις ως τó τέλος τής ζωής του «αναδειχθείς εις τόν καθηγητήν τών καθηγητῶν του άττικισμού» ó έλληνομαθέστατος Κων)νος Κόντος.

Η γλωσσική κατάσταση τής εποχής ήταν οίκτηρή στόν προφορικό λόγο (ή «Βαθυλωνία» του Βυζάντιου τήν άπεικονίζει παραστατικά), ενώ στο γραπτό λόγο, χωρίς να ίκανοποιή πλήρως όλους, επικρατούσε ή καθαρεύουσα, δημιούργημα τών Κοραή — Ευγ. Βουλγάρως — Νικ. Θεοτόκη («ήτο ή μέση όδός ήτις δια τήν εποχήν εκείνην υπήρξεν έθνοσωτήριος»). Αυτή τή ρευστή κατάσταση άσταθούς και δραχύδεις ίσορροπίας — ήσυχία πριν τήν καταγίδα — ήρθε να διαταράξη ό ποιητής

* Άχιλ. Τζαρτζάνου Βλ. Βιβλιογραφία.

Παναγ. Σούτσος στα 1853 αρχίζοντας τούς γλωσσικούς άγώνες, που σημάδεψαν τήν πνευματική ζωή του τόπου μας και που στήν πρωτοφανή όξυτήτά τους σημείωσαν και θύματα ακόμα, — οι έντεκα τών Βύαγγελικών —. "Ένα πρόβλημα που «λύθηκε» τελείως και τυπικά στα 1976, ως γνωστόν.

Όταν λοιπόν στα 1853 απέτυχε ποίημα του Σούτσου στο Ράλλειο διαγωνισμό για γλωσσικά σφάλματα, αυτός κυκλοφόρησε φυλλάδιο «Η νέα σχολή του γραφομένου λόγου ή ανάστασις τής αρχαίας ελληνικής γλώσσης έννοουμένης υπό πάντων» ζητώντας τήν πλήρη επαναφορά τής αρχαίας άττικής γλώσσης. Στόν άγώνα μπλέχτηκαν πολλοί (όλοι σωστότερα) και δημιουργήθηκε, καθώς γράφει ό Ά. Τζάρτζανος, μιιά πνευματική τρομοκρατία που καθένας που έγραφε κάτι τι θρισκόταν υπό τó κράτος του φόβου τί σφάλματα (γλωσσικά) έμελλε να του βρούν οι άλλοι». Οι ιδέες του Σούτσου βρήκαν τεράστια απήχηση στην καρδιά του Κόντου — έγερτήριο σάλπισμα — μιιά και έμποροῦταν απ' αυτές από παλιά και με τή μεγάλη του έλληνομάθεια συνέβαλε όσο καλύτερα μπορούσε στήν επιτυχία τους. Όμοιδείατες και συμπαραστάτες του οι Γ. Μυστριώτης, Σ. Βάσης κλπ., καθηγηταί του Πανεπιστημίου έπίσης.

Μεγάλη προσπάθεια κατέβαλε για ν' άπαλλάξη τή γλώσσα απ' τά, κατά τή γνώμη του, μη καθαρά στοιχεία. Τοῦτο επιχείρησε μ' άυστηρά άττικιστικά κριτήρια. "Έτσι 48 χρόνων, στα 1882, με 15χρονη θητεία στην έδρα τής Φιλοσοφικής έξέδωσε τίς «Γλωσσικές Παρατηρήσεις», τó πολύχροτο έργο του, όπου άποθησαύρισε μέρος τών σχετικών συζητήσεων και μονογραφιών του. Ό λαμπρός έλληνοιστής και σοφός καθηγητής, έπως τόν αποκαλεί ό Άρ. Καμπάνης, με τó διόλιό του έκαμε

σκληρή κριτική τῆς καθαρεύουσας καὶ τῶν διδασκάλων πού τὴν ἔγραψαν. Ἐγραψε ὁ Κόντος «οἱ καθ' ἡμᾶς Ἕλληνες φαίνονται: μὲν ἐρασταὶ καὶ ζηλωταὶ τῶν καλῶν, ἀλλὰ μαλακοὶ πῶς καὶ ἀταλαίπωροι ὄντες οὐχὶ συντόμως, οὐδὲ ἐντρεχῶς περὶ τὰ γράμματα σπουδάζουσι, σπάνις δὲ παρ' αὐτοῖς ὑπάρχει ἀνδρῶν ἅμα μὲν ἀκριβοῦντων τὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἅμα δὲ προθυμομένων νὰ ἐπιμελῶνται τῆς καθαρότητος αὐτοῦ. Ἐντεῦθεν οὐ μόνον τῶν παλαιῶν νομισμάτων πολλὰ ὑποικουροῦσι τῇ νῦν γλώσσῃ ἀλλὰ καὶ νέαι ἀεὶ κῆρες αὐτῇ ἐκφύονται, ἐξ' ὧν κινδυνεύει παντελῶς ἄμωρος καὶ ἀλλόκοτος νὰ καταστῇ... Πῶς εἶναι: δυνατὸν ἢ ν' ἀπαλλαγῇ τῶν συμφορῶν ἢ γλῶσσα ἢ νὰ φυλαχθῇ ὑγιᾶς παρ' ἀνθρώποις, οὔτινες εὐφυῖαν καὶ ἀστείότητα ἐπιδεικνύμενοι καταφρονοῦσι μὲν... ὀρθογραφίας, ἀμελοῦσι δὲ τῆς περὶ τῆς κλίσεως ὀνομάτων καὶ ρημάτων ἀσχολίας, ὀλιγωροῦσι δὲ τῶν εἰς τὴν παραγωγὴν καὶ τὴν σύνθεσιν τῶν λέξεων κανόνων, ἀφροντιστοῦσι τῶν παραγγελημάτων συντάξεως, ἀνηκουστοῦσι... ἐμφοροῦνται δὲ ἀμέριμοι πάσης ἀκυρολογίας...». Παρατηροῦσε μ' ἀγανάκτηση πῶς οἱ λόγοι ρήματα ἄττικά ἢ ἑλληνικά σὲ —έω μετασχημάτιζαν σὲ —ίζω. Ἐκαναν παθητικούς τύπους ἐνεργητικούς. Πῶς παραμέριζαν τοὺς νόμους παραγωγῆς καὶ συνθέσεως; Νόμους μὲ τοὺς ὁποίους συντάσσονται τὰ ρήματα: Ἐγραψαν καταχρῶμαί τινος, ἐνῶ τὸ καταχρῶμαι δὲν συντάσσεται μὲ γενική. Μεταχειρίζονταν τὸν «ἀνύπαρκτο» παθητικὸν τύπον «διαϊωνίζομαι». Ἐγραψαν ἐνεῶρα ἀντι ἐνεῶρα. Ἐλεγαν φρενήρης στὴν ἔννοια παλαβός: Λάθος — φρενήρης θὰ πῆ φρόνιμος. Ἐλεγαν ἐνθαρρύνω, ἀποτίω, ἐξησθένησε, ἀμαξιτῆ ὁδός, ἐνῶ ἔπρεπε νὰ λέγε θαρρύνω, ἀποτίνω, ἐξησθένωσε, ἀμαξιτὸς ὁδὸς κλπ. Χρησιμοποιοῦσαν τ' ἀδόκιμα ἐπορίσθην, ἐκαρπώθην, περιεπτύχθην, ἰσχυρίσθην, ἐνηγκάλισθην, ἠσπά-

σθην, ἐχαρίσθην, κατηράσθην, ἠσθάνθην, ἐσκέφθην, διηγῆθην κί' ἀκόμη τὸ «μοχθηρότατον καὶ βδελυρώτατον: ὑπολήπτομαι.

Ἔτσι ἡ ἐπίσημη γραπτὴ γλῶσσα καθαρίζόταν «παντὸς χυδαϊκοῦ στοιχείου» πού δὲν ταίριαζε στὴ γραμματικὴ καὶ τὸ τυπικὸ τῆς ἄττικῆς διαλέκτου. Κανεὶς ὅμως, φιλόλογος, πολιτικός, ἐπιστήμων, δημοσιογράφος, ποιητής, δὲν ἤξερε καλὰ τὴν ἄττικὴν διάλεκτον κί' ὅσοι δὲν «ἔστεργαν τὰ κοινολεκτούμενα, ἐσολοίκιζαν δεινῶς». Ὁσο γιὰ τὸν Κοραῆ ἔγραψε: «Τοῦ ἀοιδίου ἀνδρὸς ἢ ἐργασίας, ὡς εἰκός, δὲν ἠδύνατο εἶναι ἐπὶ πολὺ ἐπαρκής... Μηδεὶς ὑπολάβῃ ὅτι ἐγκωμιάζοντες τὸν Κοραῆν ἀποφαινόμεθα αὐτὸν ἄκρον φιλόλογον καὶ κράτιστον τῆς ἑλληνικῆς ἐπιγνώμονα... Λέγομεν ἀνυποστόλως ὅτι οὔτε μάλα μεθοδικὸς ἐγένετο, οὔτε τὴν φύσιν τοῦ Ἑλληνισμοῦ κατενόησε· πολλάκις δὲ γράφων κατὰ τοὺς ἀρχαίους ἐβαρβάρισε καὶ ἐσολοίκισεν ἢ παντελῶς ἀπόβλητα παρέλαβε». Ἀμελικτος καὶ χεῖμαρρος ἀποδεικνύεται. Ὁμως ὁ «τελείως χειραφετημένος» (γλωσσικά), κατὰ τὸν Ἄρ. Καμπάνη, καθηγητῆς Τζάρτζανος ὁμολογεῖ: «Ὁ Κόντος ἔθεσε τρεῖς ἀρχές πολὺ σωστὲς γιὰ τὴν τότε γραφομένη γλῶσσα: α) δὲν εἶναι δυνατὸν πάντα οἱ τύποι τῆς ὀμιλουμένης νὰ μεταρρυθμίζονται σύμφωνα μὲ τοὺς τύπους τῆς ἀρχαίας π.χ. ὄχι ἢ καμπάνα, τῆς καμπάνης. β) Κακῶς πράττουν πολλοὶ νὰ καταφρονοῦν λέξεις τῆς κοινῆς γλώσσῃς, ἑλληνικώτατες καὶ κλασσικώτατες, καὶ χρησιμοποιοῦν ἄλλες μεταγενεστέρων συγγραφέων, δῆθεν καλλίτερες ἐκείνων π.χ. ἀπεβίωσε ἀντὶ ἀπέθανε, γ) «πολλῶν δὲ τῇ ἀληθείᾳ κάλλιον ἐστὶ ν' ἀσπάζηται τις τὰ κοινολεκτούμενα ἢ σπουδάζων τὰ χαριέστερα νὰ σολοικίξῃ δεινότερα...» π.χ. ποιῶ λόγον ἀντὶ κάμνω λόγον (τὸ σωστὸ ἀρχαῖο: ποιοῦμαι λόγον).

Ἡ ἐπαναφορὰ τῆς ἀρχαίας γλώσσῃς — «συνεκτικοῦ δεσμοῦ τοῦ ἔθνους» — πίστευ-

αν οί Κοντισταί ὅτι θάχε εὐμενεῖς ἐπιπτώσεις στὸ Μακεδονικὸ ζήτημα. Μὲ τὴν ἐπιβολὴ τῆς ἡ χώρα θὰ γίνονταν ἀναμφισβήτητα ἑλληνικὴ, ἀφοῦ οὔτε γλωσσικὰ θὰ μπορούσαν οἱ διεκδικηταί τῆς ν' ἀποδείξουν τὴ σλαβικὴ τῆς σύνθεσης. Ἐπίσης θὰ βοηθοῦσε ἀφάνταστα στὴν ἐπιμόρφωση τοῦ λαοῦ μὲ τὴν ὁποία τὸ ἔθνος θὰ προσόδευε καὶ καινούργιες, λαμπρὲς μέρες θάβρχονταν γιὰ τὸν Ἑλληνισμό.

Μὲ τὴ στενὴ καὶ μυωπικὴ γλωσσικὴ πολιτικὴ τοῦ ὁ σοφὸς καθηγητῆς μὲ κανένα τρόπο δὲν παραδεχόταν, ἀλλ' ἀπέρριπτε, τίς ιδέες τῶν γλωσσολόγων καὶ ειδικώτερα τίς ὀρθότερες τοῦ Δ. Μαυροφρύδη ὅτι ἡ Νέα Ἑλληνικὴ εἶναι συνέχεια καὶ νεώτατη μορφή καὶ τελευταία φάση τῆς ἀρχαίας κι' ὄχι διαφθορά τῆς καὶ ὅτι κοινὴ γλῶσσα δὲν ὑπάρχει, ὅπως καὶ στοὺς ἀρχαίους χρόνους δὲν ὑπῆρχε, ἀλλὰ διάλεκτοι καὶ ιδιώματα κι' ὅτι γραπτὴ κι' ὁμιλουμένη γλῶσσα πάντα διέφεραν καὶ δὲν μπορεῖ παρὰ καὶ τώρα νὰ διαφέρουν κλπ...

Οἱ «Γλωσσικαὶ Παρατηρήσεις» ἔγιναν «τὸ βαρὺ πυροβολικὸ τῶν ἀρχαϊστῶν. Νευνικήκαμεν φώναξαν ἐν χορῷ ὅλοι οἱ ὁμοῖδεάτες τοῦ Κόντου» καὶ ἡ ἔκδοσή τους χαιρετίστηκε μ' ἰδιαίτερη λαμπρότητα στὴν προσκείμενη ἐφημερίδα τους «Τὰ Πάτρια». Ὅμως σκληρὴ ἀπάντηση καὶ ριζοσπαστικὴ κριτικὴ τοῦ Κόντου ἔκαμε ὁ φιλόλογος καὶ δραματογράφος Δημ. Βερναρδάκης. Αὐτὸς εἶχε διορισθῆ καθηγητῆς τῆς Ἱστορίας καὶ τῆς φιλοσοφίας στὸ Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν κατὰ διαστήματα, γιατί συχνὰ ἐξαναγκαζόταν σὲ παραίτηση. Ὁ Κόντος, καθὼς φαίνεται, ἔπαιζε κάποιον ρόλο καὶ γι' αὐτὸ μεταξὺ τῶν δύο ἀνδρῶν ὑπῆρχε μεγάλη ἔχθρα. Προσωπικὸς ἀντίπαλος, λοιπόν, τοῦ Κόντου ὁ Βερναρδάκης, ἀποτραβηγμένος πιά καὶ ζητώντας εὐκαιρία νὰ ἐκδικηθῆ, δημοσιεύει: στὰ 1884 τὸν «Ψευδαττικισμό Ἑλεγχον». Γερὸ ξετίναγμα τοῦ σοφοῦ διδασκάλου. Πάν-

τως τὸ βιβλίον αὐτὸ, παρατηρεῖ ὁ Ἄρ. Καμπάνης, δὲν ἔχει ἀπόλυτη λογικὴ ἀλληλουχία. Ὅμως μέσα σὲ χαριτωμένα ἢ ὀργίλα σατυρικὰ εὐρήματα ὑπάρχουν ἀλήθειες. «Τὸ ἀφιππεύω, γράφει ὁ Βερναρδάκης, δὲν τῷ ἀρέσκει, (στὸν Κόντο) διότι παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἡ λέξις εἶχεν ἄλλην ἔννοιαν. Πεζεύω καὶ ξεπεζεύω τοῦ θρωμᾶ, διότι οἱ λέξεις εἶναι: τῆς «πεπατημένης χυδαϊολογίας». Τὸ ξεκαθαλικεύω οὐδ' ἔπρεπε καὶ νὰ ληφθῆ ὑπ' ὄψιν ὡς «ἔτι βαρβαρώτερον καὶ ἀσχημότερον». Ἀλλὰ τότε πῶς νὰ εἴπωμεν;... Οὐδὲν περὶ τούτου λέγει ὁ δεῖγος ἑλληνιστῆς. Μένετε καὶ σεῖς λοιπόν» καρφωμένοι, ὦ Πανέλληνες, ἐπὶ τῶν ἐπιπίων σας, μέχρις οὗ σκεφθῆ καὶ ἀποφασίσῃ ὁ Γλωσσικὸς Παρατηρητῆς τί πρέπει νὰ κάμετε, νὰ πεζεύσετε ἢ νὰ ξεπεζεύσετε, ἀφοῦ δὲν πρέπει νὰ... ἀφιππεύσετε...».

Ἐν τούτοις τὸ ἀρχαϊστικὸν ἰδεῶδες τοῦ Κόντου ἔλαμπε (θιγγάνω ἀντὶ θίγω) καὶ μεσουρανοῦσε, ὅταν στὰ 1888 καταφθάνει ἐκ Γαλλίας μὲ τὸ «Ταξίδι» του, ὁ καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου τῶν Παρισίων, Γ. Ψυχάρης, ζητώντας «δόξα καὶ γροθιές» καὶ συσταίνοντας «νὰ πάρουμε δάσκαλο τὸν βαρκάρη καὶ νὰ σπουδάξουμε τὴ γλῶσσα μας στοῦ ράφτη καὶ στοῦ ποδηματᾶ». Ἡ γλωσσοθεωρία του ἐρχόταν ἀπ' τὴν Εὐρώπη. Γαλλικὰ μιλοῦσε καὶ σκεφτόταν ὁ Ψυχάρης. Αὐτομεταφραζόταν ὅταν ἔγραφε στὴ δημοτικὴ. Γι' αὐτὸ καὶ τὸ «Ταξίδι», ὅπως καὶ τ' ἄλλα ἔργα του, ἔχουν κάτι τὸ τεχνητό, παρατηρεῖ πάλι ὁ Ἄρ. Καμπάνης. «Τὸ Ψυχαρικὸν γλωσσικὸν ἰδίωμα ὑπῆρξε τὸ ἴδιον «φτιαστὸ» ὅσο κι' ἡ καθαρεύουσα κι' ὁ Ψυχάρης ἀναδείχτηκε (στὴν ἀδιαλλαξία) «Κόντος τοῦ δημοτικισμοῦ».

Ὁ Π. Νιρδάνας εἶπε γιὰ τὴ γλῶσσα τοῦ Ψυχάρη: «Ἦταν ὁ ἴδιος ὁ λαὸς σὲ θέση νὰ καταλάβῃ ὅτι δὲν ἦταν ἡ γλῶσσα πού μιλοῦσε ἢ πού μπορούσε νὰ μιλήσῃ». Ἔτσι θάζοντας διπλά - διπλά κοντισμὸ καὶ ψυχαρισμό ὁ Ἄχ. Τζάρτζανος ἀ-

ποφαίνεται: «'Αν ὁ ἕνας ἤθελε νὰ μᾶς φέ-
ρη πίσω στή γλῶσσα πού μιλοῦσαν οἱ πρό-
γονοί μας ἐδῶ καί 2—2.500 χρόνια ὁ ἄλ-
λος ζητοῦσε νὰ μᾶς φέρη πίσω στή γλῶσ-
σα πού μιλοῦσαν οἱ πάπποι κι' οἱ προπάπ-
ποι μας κατὰ τὰ προεπαναστατικά χρόνια,
«στὰ στενά ὄρια πού εἶχε στήν πρώτη ἀφε-
λῆ της κατάσταση ἡ γλῶσσα» (Πολυλᾶς
— Καλοσγούρος)». Ἡ ταπεινή γνώμη τοῦ
γράφοντα εἶναι πὼς πέραν τοῦ ὅτι ἦταν ἀ-
νεφάρμαστες καί οἱ δύο γλῶσσες πού προ-
τείνονταν, ἡ γλῶσσα τοῦ Ψυχάρη (νὰ διῶ,
σπάνω, πολθρόνα, καρέγλα, ξεχνιάσης,
συλλογιόμαστα, στενάδες, διαδαστήρι (ἀ-
ναγνωστήριο), ἄθρωπος, Παρθενός, Ὀρ-
φές, Αἰσκύλος, Γιούλης (Ἰούλιος), συνο-
ρίζουμαι (συνερίζομαι), διεύτυσι, συνεβέ-
νω, κριάσι κ.ἄ.) δὲν μιλήθηκε ποτέ. Ἦ-
ταν πέρα γιὰ πέρα «φτιαστή». Ἔτσι ὁ Ψυ-
χάρης χωρὶς νὰ προαγάγη τὴν ὑπόθεση τοῦ
δημοτικισμοῦ καί τὴ λύση τοῦ γλωσσικοῦ
μας προβλήματος προκάλεσε θυελλώδεις
καί βίαιες ἀντιδράσεις. Καί καταδικάστη-
κε ἀπ' τοὺς ἀρχαῖστὲς χωρὶς χρονοτριβή.

Ἡ ἀπερίγραπτα χαώδης κατάσταση πού
δημιουργήθηκε ἀπ' τοὺς κοντιστὲς — ἀρ-
χαῖστὲς καί τοὺς ψυχαραστὲς — ἀκροδη-
μοτικιστὲς συντάραξε τὸ Πανελλήνιο. «Ὁ-
ταν ἔδγαλα τὸ «Ταξίδι», θυμᾶται ὁ Ψυ-
χάρης, τὸ εἰκονογραφημένο «Ἄστυ» δημο-
σίεψε καί μιὰ γελοιογραφία, παράστησε
δηλαδή τρεῖς γλῶσσες πού κρέμονται ἔξω
ἀπὸ τρία ὀλόνοιχτα στόματα. Καί τρεῖς
μεγάλοι σπάγγοι βαστούσαν ἀπ' τὴν ἄκρη
τρεῖς μύτες σηκωμένες, γιὰ νὰ μὴν πέσου-
νε ὑποθέτω. Ἦτανε ἡ γλῶσσα τοῦ Κόντου
ἀριστερά, — Γλῶττα Κόντου — δεξιά,
ἡ γλῶσσα τοῦ Ψυχάρη — Γλωσσάρι Ψυ-
χάρη — καί στή μέση τοῦ Λαοῦ ἡ γλῶσ-
σα».

Μὲ πείσμα κι' ἀκαμψία συνέχισε ὁ Κόν-
τος τὸν ἀγῶνα του. Καί τὰ χρόνια περ-
νοῦσαν. Ἔτσι, ὕστερα ἀπ' τὸ 1900 κυρίως,

ἡ ἀπλοποίηση γίνεται τὸ σύνθημα τῶν ἐ-
φημερίδων καί τῶν ἐπισήμων. Καί μέσα
σ' αὐτὸ τὸ Πανεπιστήμιο ἐπικρατοῦν οἱ
μετριοπαθέστεροι Ν. Πολίτης, Γ. Χατζι-
δάκης, Σπυρ. Λάμπρος κ.ἄ. Καί ἔφτασε τὸ
1909 — ἱστορικὴ χρονιά γιὰ τὴν Ἑλλά-
δα — πού ἐπεφύλασσε πολλὰ στὸν ἔβδο-
μηταπεντάρη πιὰ Κόντο. Πρῶτα ἀπ' ὅ-
λα πολλές πηγές τὸ θεωροῦν ὡς ἔτος τοῦ
θανάτου του. Βάσιμες ὅμως ἐνδείξεις μὲ
πεῖθουν ὅτι γιὰ δέκα ἀκόμη χρόνια ὁ σο-
φὸς συμπολίτης μας μετεῖχε τῶν ἐγκο-
σμιῶν. Ἔτσι τοὺς πρώτους μῆνες τοῦ 1909
γιορτάστηκαν ἐπίσημα τὰ 40χρονα τῆς
καθηγесίας του στὸ ἀνώτατο ἐκπαιδευτικὸ
ἴδρυμα τῆς χώρας. Στὴν Ἀθήνα τὸν Μάρ-
τιο κυκλοφόρησε βιβλίο: «Τεσσαρακονταε-
τηρίς τῆς καθηγесίας Κ. Σ. Κόντου», ὅ-
που ὑπῆρχαν 31 τὸν ἀριθμὸν «Φιλολογικαὶ
διατριβαί, ὑπὸ τῶν μαθητῶν καί θαυμα-
στῶν αὐτοῦ προσφερόμεναι, τύποις Π. Δ.
Σακελλαρίου». [Ἐπάρχει στή βιβλιοθήκη
τοῦ Λυκείου Ἀμφίσης. Πρῶτομα μοῦ τὸ
παρεχώρησε ἡ ἀρμοδία, φιλόλογος καθη-
γήτρια κ. Σ. Σακκά, τὴν ὁποίαν εὐχαρι-
στῶ θερμότατα καί ἀπὸ τῆς στήλης αὐ-
τῆς]. Ἀξιίζει ν' ἀναφερθοῦν μόνο τὰ ὀνό-
ματά τους (τῶν «προσφερόντων») γιὰτι ὅ-
λοι τους εἶναι ἄνθρωποι μὲ μεγάλη προσ-
φορὰ στὰ Νεοελληνικὰ Γράμματα, κατὰ
τὴ σειρά δημοσιεύσεως τῶν λίαν ἐνδιαφε-
ρουσῶν διατριβῶν τους :

Γ. Ν. Χατζιδάκης, Σ. Βάσης, Ν. Ι. Ἐ-
ξαρχόπουλος, Π. Ν. Παπαγεωργίου, Ν.
Σ. Μπαξεδανάκης, Σκ. Ζερβός, Σταμ. Ψάλ-
της, Ἐμμ. Γ. Παντελάκης, Ε. Α. Πεζό-
πουλος, Π. Μ. Κοντογιάννης, Μιχ. Γ. Λι-
βαδάς, Δημ. Παπαγεωργίου, Ἀχ. Τζαρ-
τζάνος, Βασ. Ἀντωνιάδης, Βασ. Φάβης,
Θ. Κακριδῆς, Γερ. Καψάλης, Στεφ. Τρα-
χίλης, Ι. Κ. Βογιατζίδης, Παν. Δούκας,
Γεώργ. Γαρδίκας, Κ. Α. Ρωμαῖος, Χ. Χ.
Χαριτωνίδης, Α. Παπαδόπουλος - Κερα-
μεύς, Ι. Ε. Καλιτσουνάκης, Β. Α. Μυστα-

κίδης, Δ. Η. Οικονομίδης καὶ Θεόφιλος Βορέας.

Ἄπ' αὐτὸ τὸ βιβλίον παρατίθεται τὸ παρακάτω τμήμα τῆς διατριβῆς τοῦ Ἑμμ. Γ. Παντελάκι «Ὁ Κοραῆς καὶ ἡ γραμματική» ὅπου ἐν κατακλιθεὶς (σελ. 172) γράφει: «...Ὁ Κούμας, ὁ Βάμβας, ὁ Ἀσώπιος, ὁ Οἰκονομίδης, ὁ Μαυροφρύδης καὶ οἱ ἄλλοι ἀοιδίμοι ἐκεῖνοι τοῦ Γένους διδάσκαλοι, ἐν ταῖς φιλολογικαῖς καὶ γλωσσικαῖς αὐτῶν μελέταις, ἐπορεύθησαν ἢ ὁ Κοραῆς ἐχάραξεν ὁδόν» τὸ ἐθνοφυλῆς αὐτοῦ ἔργον συμπληροῦντες καὶ προάγοντες, τὴν δ' ὁδὸν ταύτην τῆς εὐμεθέδου καὶ τελεσφόρου καλλιέργειας καὶ διδασκαλίας τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων, λεωφόρον εὐρείαν ἀπειργάσατο ὁ ἀνὴρ, οὗ τὴν τεσσαρακοστὴν ἐπέτειον τῆς διδασκαλίας ἐν τῷ Ἀνωτάτῳ τοῦ Ἑθνικοῦ Ἐκπαιδευτηρίου ἐνθουσιῶντες οἱ μαθηταὶ καὶ θαυμάσται κατ' αὐτὰς ἐορτάζομεν. Διὰ μακρᾶς καὶ συντόνου σπουδῆς περὶ τὰ Ἑλληνικὰ γράμματα θαυμασίαν ἐμπειρίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ λόγου ὁ Κόντος κτησάμενος, τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ τὰ ἐν αὐτῇ ἐν βιβλίοις καὶ λίθοις γεγραμμένα ἀπὸ τοῦ Ὀμήρου μέχρι τῆς σημερινῆς ἐκπληκτικῆς διακυβείας νοῦ καὶ κρίσεως μελετήσας καὶ ἐπιστάμενος, δαιμονίως διευκρινήσας τὰς περιόδους τοῦ μακρῶντος βίου τῆς γλώσσης καὶ οὕτως ἀκριθῶσας ἄριστα τίνα τοῖς ποιηταῖς μόνοις εὐχρηστα καὶ τίνα τοῖς πεζογράφοις οἰκεῖα καὶ δόκιμα, τίνα τὰ μεταγενέστερα καὶ τίνα τὰ βυζαντινὰ καὶ νεώτερα, τίνα τὰ κατὰ τὴν φύσιν τῆς γλώσσης ἐσχηματισμένα καὶ ὀρθῶς ἔχοντα καὶ τίνα τὰ παρασκευασμένα καὶ κίβδηλα, συνεβάλετο ὅσα ὀλίγοι τῶν ἑλληνιστῶν τῶν νεωτέρων χρόνων εἰς ἀκρίβειαν τοῦ Ἑλληνισμοῦ γνῶσιν δι' ὧν ἐποιήσατο εὐστοχωτάτων διορθώσεων ἐν τοῖς ἀπὸ τοῦ Ὀμήρου μέχρι τοῦ Φραντζῆ ἀρχαίοις κειμένοις καὶ τῶν ἐμβριθεστάτων αὐτοῦ φιλολογικῶν καὶ γραμματικῶν παρατηρήσεων. Ἐπὶ ἡμίσειαν

ἤδη ἑκατοτατηριῖδα καὶ διδάσκων καὶ συγγραφέων ὁ Κόντος ἐκήρυξε μὲν καὶ οὖτος καὶ διὰ μυρίων παραδειγμάτων ἐκύρωσε τὴν μεγάλην ἀλήθειαν, ὅτι εἰς εὐδόκιμον ἄσκησιν τῆς κριτικῆς καὶ ἐρμηνευτικῆς τῶν ἀρχαίων κειμένων ἀναγκασιότατη καὶ λυσιτελεστάτη εἶναι ἡ τελεία τῆς γραμματικῆς γνῶσις, ἀπέδειξε δὲ τί ἡ Ἑλληνικὴ διάνοια ἐν τῷ σταδίῳ τῆς ἐπιστήμης δύναται νὰ ἀθλοφορήσῃ ὑπὸ γνησίου καὶ ἀκραιφνοῦς εἰς ζήτησιν τῆς ἀληθείας ἔρωτος κινουμένη. Ὁ Κοραῆς καὶ ὁ Κόντος εἶναι οἱ ἀειλαμπεῖς Διδάσκουροι τοῦ φιλολογικοῦ ἡμῶν στερεώματος, οἵτινες δι' ὑπερλάμπρων ἀκτίων φωταγωγοῦσι τοὺς μύστας τῆς φιλολογικῆς ἐπιστήμης εἰς τοὺς περικαλλεῖς θησαυροὺς τῆς τῶν προγόνων σοφίας. Εἶθε ἐπὶ μακρὰν σειρὰν ἐτῶν νὰ παρατείνῃ ὁ Ὑψιστος τὸν ἐπὶ γῆς εἶόν σου, σοφώτατε ἄνερ, ἐπ' ἀγαθῶ τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων καὶ εὐκλεία τῆς φίλης πατρίδος. Ἐν Ἀθήναις τῇ 1 Μαρτίου 1909».

Ὅμως «τὸ γῆρας οὐκ ἔρχεται μόνον». Βαρὺ τὸ πλήγμα τοῦ στὸν Κόντο: τοῦφρε τὴν τύφλωσιν τὴν ἴδια χρονιά (1909). Ἡ ζωὴ του πλησιάζει στὴ δύση τῆς. Ἐν τούτοις δὲν πτοήθηκε οὐτ' ἐνιωθε κουρασμένος — ὕστερα ἀπὸ μιὰ κοπιώδη ζωὴ, γεμάτη μακροχρόνιους καὶ πεισματώδεις ἀγῶνες — γιὰ ν' ἀποσυρθῆ. Συνέχισε νὰ διδάσκῃ στὴ Φιλοσοφικῇ κι' ἄς μὴ μπορούσε πιά νὰ δῆ τὰ ἔργα τῶν ἑλληνιστῶν σὲ τί «καταφρονοῦσιν... ἀμελοῦσιν... ὀλιγοροῦσιν...». Καὶ στὰ 1919 ἡ γλῶσσα τοῦ Κόντου σίγησε γιὰ πάντα. Ὁ σοφὸς καθηγητῆς πέρασε στὴν ἄλλη ζωὴ. Πῆγε ν' ἀνταμῶσῃ ὅλους ἐκεῖνους ποὺ μιὰ ζωὴ ὀλόκληρη τὸν συντρόφευαν καὶ τοῦδιναν κουράγιο ν' ἀγωνιστῆ. Αὐτοὺς ποὺ ὑπέρμετρα θαύμαζε. Μαζὶ του ἔσθησε κι' ἡ φλόγα τῶν ἀρχαῖστων. Τὸ δυνατὸ φύσημα σκόρπισε τίς λίγες ἐλπίδες τους. Εἶχαν ὀρφανέψει. Τ' ἀπόρθητο ὄχυρό τους εἶχε

πέσει. Ὁ θάνατος τοῦ σημαιοφόρου ἦταν ὁ ἐπίλογος — ἡ τελευταία πράξη — στὸν 65χρονο ἀγῶνα γιὰ τὴν ἐπαναφορὰ τῆς ἀρχαίας. Ἡ ἔδρα τῆς Φιλοσοφικῆς χήρεψε. Ἡ φωνὴ τοῦ ἀκούραστου σκαπανέα τοῦ πνεύματος, ποὺ πρὶν 52 χρόνια εἶχε πρωτακουστῆ στὴν αἴθουσα κι' ἀντηχοῦσε ἀπὸ τότε, δὲ θὰ ξανακουγόταν.

Τὸ ἀν βρέθηκε ἄνθρωπος γὰ τοῦ ἐκφωνήση ἐπικήδειο, ἀπὸ φόβο μὴν σολοικίσῃ ἢ βαρβαρίσῃ καὶ τρίξουν τὰ κόκκαλα τοῦ νεκροῦ ἢ ἀκόμα γὰ σηκωθῆ ἐπάνω, καὶ τὸ ἀν τοῦ ἔστησαν ἐπιτύμβιο ἐπίγραμμα κάπως ἔτσι γραμμένο «Οὐποτ' ἀν Ἑλλήνων ἐπίσημος ἐγένετο γλῶσσα δημοτικῆ· εἶπερ ἴσην ρώμην γνώμη, Κόντε, εἶχες», δὲν τὸ ξέρομε. Εἴρομε ὅτι γιὰ τὴ δόξα τοῦ Κόντου ὑπάρχουν διαφωνίες. Ἐφήμερη τὴ χαρακτηρίζει ὁ Κορδάτος, «οἱ νεκροὶ μᾶς κυβερνοῦν 50 χρόνια ὕστερα ἀπ' τὴς Γλωσσικῆς Παρατηρήσεις τοῦ Κόντου», ἔγραφε ὁ Ἄρ. Καμπάνης, φέρνοντας σὰν παράδειγμα τὸν τύπο τῆς ἐποχῆς καὶ τοὺς λόγους τῶν πολιτικῶν ἀνδρῶν (1932—34).

Στὴ ζωὴ του ὅλη ὁ λαμπρὸς αὐτὸς συμπολίτης μας πάλεψε — τυφλωμένος ἀπ' τὴν ἀγάπη του στὴν κλασσικὴ φιλολογία μας — γιὰ μιὰ χίμαρα, μιὰ οὐτοπία. Ν. ἀναστήσῃ τὴν ἀρχαία Ἑλληνικὴ γλῶσσα. Ἄλλος Ἰουλιανὸς ἀγωνίστηκε παθιασμένα γιὰ τὴν εὐόδωση τοῦ κούφιου ιδεώδους του. Κρίθηκε ὅμως πολὺ αὐστηρά. Ὅπως ὁ Δημοσθένης, δὲ θέλησε γὰ παραδεχθῆ τὴν πραγματικότητα ἀλλὰ προσπάθησε γὰ τὴν ἀνατρέψῃ. Ἐνας ἄνθρωπος γ' ἀλλάξῃ τὸν ροῦν τῆς ἱστορικῆς συνεχείας τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης. Τὰ αὐστηρά κριτήρια μὲ τὰ ὅποια κρίθηκε δὲν ἀνταποκρίνονται στὴν πραγματικότητα. Καιρὸς εἶναι γὰ κριθῆ μὲ σύγχρονο πρῖσμα, χωρὶς φανατισμούς, πάθη καὶ προκαταλήψεις. Ἐτσι θὰ δικαιωθῆ ὁ σκεπασμένος μὲ τὸ βαρὺ πέπλο τῆς λήθης σοφὸς καθηγητῆς ποὺ «ἀρ-

νητικῶς συνέβαλεν εἰς τὴν ἐπικράτησιν τοῦ δημοτικισμοῦ, αὐτὸς ὁ ἀρχηγέτης τοῦ στρατοπέδου τοῦ ἀττικισμοῦ, καταδείξας ὅτι τὸ «ἀττικίζειν» παρέμενε ἐγγχείρημα δυσχερέστατον ἀκόμη καὶ διὰ δοκίμους φιλολόγους» (π.χ. Κοραῆς).

Κι' ἀκόμα, πιστεύω πὼς στὴς παραπάνω γραμμὲς οἱ Ἄμφισεῖς θὰ γνωρίσουν τὸν σχεδὸν ἄγνωστο, ὑπερμεγαλοφυῆ, συμπολίτη τους καὶ οἱ λίγοι φιλοκαθαρολόγοι, ποὺ ἀπέμειναν, τὸν μεγαλύτερο ἀπολογητῆ τους. Καί, ἀκόμα, θὰ διαλευκανθοῦν τὰ ἐρωτήματα τοῦ περαστικοῦ ἀπ' τὴν ὁδὸ Ἄρειου Πάγου Σαλῶνων, ποὺ ἡ ματιὰ του περνώντας τὰ θαλλερὰ κλαδιὰ μιᾶς πικροδάφνης, ἔπεσε στὴν ἀπλῆ κι' ἀπέριτη ἐπιγραφή. Κάποιος πρέπει γὰ φροντίσῃ γι' αὐτὸ τὸ μικρὸ κι' ἀσήμαντο «τιμῆς ἐνεκεν» στὸν μοναδικὸν καὶ ἴσως «κράτιστον τῆς ἑλληνικῆς ἐπιγνώμονα», Κωνσταντῖνο Κό ν τ ο . Αὐτὸν τὸν κορυφαῖο, ἴσως, ἀντιπρόσωπο τῆς Φωκίδας στὰ Νεοελληνικὰ γράμματα. Τὸν λαμπρὸ, ἀλλὰ ξεχασμένο συμπολίτη μας.

Ἄμφισσα, Μάιος 1979.

ΠΗΓΕΣ — ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ:

- α) Νέα Γενικὴ Ἱστορία τῶν Ἑλλήνων, τόμος 14ος.
- β) Ἄχ. Τζαρτζάνου: Δημοτικὴ καὶ Νεοδημοτικὴ, Φιλολογικὸς Κόσμος — Φεβρουάριος 1935.
- γ) Ἀρίστου Καμπάνη: Τὸ γλωσσικὸ πρόβλημα. Μηνιαῖος Νέος Κόσμος 1934.
- δ) Γ. Κορδάτος: Δημοτικισμὸς καὶ Λογιοτατισμὸς.
- ε) Κολλάρου - Μαυρουδῆ: Συνοπτικὴ Ἱστορία τῆς Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας.
- στ) Δ. Μαυροφύδης: Δοκίμιο τῆς Ἱστορίας τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης.
- ζ) Τεσσαρακονταετηρίς τῆς Καθηγεσίας Κ. Σ. Κόντου: Φιλολογικὰ διατριβαὶ ὑπὸ τῶν μαθητῶν καὶ θαυμαστῶν αὐτοῦ προσφερόμενα — 1909 Νο 587 τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ Λυκείου Ἄμφισσης, ὑπὲρ 450 σελίδων.

ΕΝΑΣ ΦΟΝΟΣ - ΕΝΑ ΑΚΟΜΗ ΤΡΑΓΟΥΔΙ

ΓΙΑΝΝΗ ΔΑΦΝΑΙΟΥ

Πάγε από τότε κάπου εκατό χρόνια — θέλεις λίγο περισσότερα, θέλεις λίγο λιγότερα. Στά όρεινά χωριά τής Φωκίδας εξακολουθούσε μαύρα να φορεῖ ἡ ξενητεία, φουστανέλλα γεμάτη λεβεντιά ὅποιος στὸ χωριό του ἔμεινε! Κι ὅσο γιὰ τὸ δίκιο του, καθένας τὸ παίρνει μὲ τὸ σπαθί του ἢ τὸ κουμπούρι του! Συνηθισμένη φράση — καθημερινὸ προσφά: — «τὸ Δήμαρχο τὸν ἔχω δῶ», πού συνοδεύεται ἀπὸ χειρονομία στὸ ἀτομικό... ὄπλοστάσιο — τὸ σελάχι!... Σὲ τοῦτο δῶ κρυόταν ἡ παλικαριά σώματος καὶ ψυχῆς καὶ μὲ τοῦτο στολίζονταν καὶ τὰ δύο. Γι' αὐτὸ κοντὰ στὰ πλουμίδια καὶ τὰ ὄπλα, στοὺς μερακλήδες — καὶ ποιὸς δὲν ἦταν τέτοιος τότε! — φάνταζε τὸ καθρεφτάκι κι ἡ χτένα!...

Ἐποχὴ μπέσας καὶ θαυμασμοῦ γιὰ κάθε ἀποκοτιά — νοῦ καὶ καρδιάς. Ἐποχὴ, πού τὸ κλίμα ἦταν κατάλληλο γιὰ τὸ κάθε παλικάρι, πού δὲ σήκωνε πολλὰ νὰ βγει, γιὰ τὸ παραμικρό, στὸ κλαρί! Τούτους τοὺς θαύμαζαν καὶ ζήλευαν ὄλοι! Γι' αὐτὸ κι εἶχαν γεμίσει τὰ βουνὰ μὲ ληστὲς — ἄλλους μόνιμους κι ἄλλους εὐκαιρικούς! Ἄδικα γύριζαν τ' ἀποσπάσματα δῶθε - κεῖθε τὸ κακὸ νὰ σβύσουν. Καθόταν κανένας ἤσυχος; ὄλοι τὸν ἔλεγαν δειλὸ καὶ φοβισιάρη!...

Τὰ χωριά μας πλημμυρίζαν ἀπὸ κόσμο καὶ φτώχεια! Καὶ φυσικὰ δὲν ἔλειπαν κι οἱ καυγάδες — ἀνάμεσά τους ξεφύτρωνε καὶ κανένας φόνος. Ὅμως ἡ ζωὴ κυλοῦσε σχετικὰ ἤρεμη — ἡ ἀστυφιλία δὲν εἶχε κάνει τὴν παρουσία της. Κι οἱ φόνοι τοῦτοι δὲ χαλοῦσαν τὴν ἤρεμία της, δὲν ἦταν κάτι τὸ σημεδιακό, πού σφράγιζε τὴ ζωὴ τῶν χωρικῶν μας.

Συνταρακτικὰ γιὰ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη στέκονταν ἄλλα γεγονότα, πού κύριο ρόλο ἔπαιζε ἡ μπαμπεσιά. Τότε δὲν ἔμεινε μᾶτι ἀδάκρυτο καὶ καρδιά χωρὶς νὰ σπαράξει. Τότε αὐθόρμητα τὸ μοιρολόγι ξέσχιζε τὴν ἀτμόσφαιρα καὶ δημοτικὸ τραγούδι γινόταν! Τότε καὶ τὰ βουνὰ ἀντάριαζαν καὶ τὴ δικαίωση ζητοῦσαν!

Κάτι τέτοιο καὶ στὸ χωριό μου, τὸ Δάφνο Δωρίδος, πρὶν ἑκατὸ πάνω - κάτω χρόνια γίνηκε! Λεβέντης ξακουστός γιὰ ὄλα του ὁ Μπακογιάννης πρόβαλε! Λεβέντης στὴν ψυχὴ καὶ στὸ σῶμα! Τὸν ἔβλεπαν ὄλοι καὶ γαμπρό τους τὸν ἤθελαν! Τὸν ἔβλεπαν οἱ κοπέλλες καὶ τὰ σάλια τους ἔτρεχαν! Κανένας μπροστὰ του ἀσυγκίνητος δὲν ἔμεινε! Πολλοὶ τὸν ζήλευαν — πάντα προχειρότερη ἢ ψαλλίδα τοῦ φθόγου προβάλλει. Γεμάτος προτερήματα κανένα δὲν πείραζε κι ὄλους τοὺς ἀγαποῦσε! Κι ἦρθ' ὁ καιρὸς νὰ παντρευτεῖ! Ἄπ' ὄλες κάποια ὀλόδροση παπαδοπούλα διάλεξε γυναίκα του νὰ πάρει. Φαίνεται πὺς γλυκόλογα ἔπαιζε στῆς καρδιάς του τὰ φυλλοκάρδια τὸ λαϊκὸ τὸ δίστιχο «παπαδοπούλα φίλησα κι ἦταν καὶ νηστεμένη». Χαρὲς καὶ γλέντια οἱ δικοί της. Ἀπογοήτευση καὶ πίκρα στοὺς ἄλλους. Οἱ πολλοὶ ὑποτάχτηκαν στὰ γεγονότα καὶ τὴν προτίμησή του συχώρεσαν. Μιὰ ὅμως οἰκογένεια, ὀνομαστή, ὄχι μόνο στὸ χωριὸ καὶ τὴν ἐπαρχία μὰ καὶ παραπέρα, τὴν ντροπὴ καὶ τὸ παραμέρισμα νὰ χωνέψει δὲ μπόρεσε. Κι ἔβαλε γιὰ σκοπὸ της τὸ Μπακογιάννη ἀπὸ τὴ μέση νὸ βγάλει! Πολιτικὰ πάθη, ἄγρια πάντα μὰ περισσότερο τότε, καὶ συμφέροντα ἀνταμώθηκαν μὲ κάτι λόγια ντροπιασμένα τοῦ Μπακογιάννη γιὰ

τήν ἀρχοντοπούλα τήν ἀντίπαλο, οἰκογενειακά κι ἀτομικά πάθη καλλιεργήθηκαν — πάντα τὸ κλίμα μας κατάλληλο στάθηκε σέ κάτι τέτοιες καλλιέργειες! — και τὸ κακὸ δὲν ἄργησε νὰ γίνεи!...

Πολλοὶ θὰ ἤθελαν τὸ Μπακογιάννη ἀπὸ τῆ μέση νὰ θγάλουν, ἢ φαλλίδα τοῦ φθόγου πάντα ἀκονισμένη θρῖσκεται και ποτὲ δὲ στομώνει! Τὸ πρόβλημα ὅμως ἦταν ἀλλοῦ. Ποιὸς τολμοῦσε μὲ τὸ λεβέντη τοῦ χωριοῦ νὰ τὰ θάλει, ποῦ εἶχε μπράτσα σίδερο και δάχτυλα ἀτσάλι, ποῦ οἱ πλάτες ἦταν μάρμαρο, τὰ στήθια του ἀκόγι, τὰ ὄπλα του δὲ λάβευαν και τὸ σπαθὶ ξυράφι; Ποιὸς ἦταν ἱκανὸς μαζί του ν' ἀναμετρηθεῖ, ποῦ ταῖρι του δὲν εἶχε;

Ὅμως σὰν ἢ παλικαριά κι οἰτεύει και δειλιάζει, ἢ μπαμπεσιὰ κι ἢ πονηριά φουτρώνει και φουντώνει! Ἔτσι κι ἐδῶ. Μὲ ὑποσχέσεις και πληρωμές, μὲ κολακείες και ξόρκια, π' οὔτε ὁ λαὸς δὲν καταδέχτηκε ν' ἀνιστορήσει, τὸ φόνο ἀνάλαθαν νὰ κάνουν δυὸ καρδιακὰ ἀδέλφια τοῦ Γιάννη Μπακογιάννη, ὁ Κώστας ὁ Λατσοῦδης κι ὁ Διαβολῆς ὁ Ξανάλατος. Μαζί τρώγαν και πίνανε, μαζί και σιργιανοῦσαν! Οὔτε κι ὁ ὕπνος καλά - καλά δὲν τοὺς χώριζε! Κι ὅμως αὐτοὶ στάθηκαν οἱ φονιάδες του — κι ἐδῶ μὲ μπαμπεσιὰ!

Στὴ Μαμούχα, ἀπέναντι ἀπ' τὸ χωριὸ μας — τότε Βοστινίτσα και τώρα Δάφνο — ποῦ ἦταν τ' ἀμπέλια και πολλὲς συκιές, μιὰ μέρα χινοπωριάτικη βρέθηκαν σταφύλια και σύκα νὰ φᾶνε! Σὰν ἀπόφαγαν κι εἶπαν τὰ δικά τους, ξάπλωσαν ν' ἀποκοιμηθοῦν — τότε περισσότεροι κοιμοῦνταν στὴν ἐξοχὴ και λιγότεροι, πολὺ λιγότεροι, στὰ σπίτια τους. — Βαρὺς ὁ ὕπνος σφάλισε τὰ μάτια τοῦ Μπακογιάννη καθὼς τὸν νανούριζε στὰ πόδια του ὁ Κόκκινος — τὸ ποτάμι. — Πάντα ὁ ὕπνος τοῦ ἀπονήρευτου ἤρεμος και θαθὺς εἶναι. Και πάντα τοῦ προδότη τὰ βλέφαρα δὲν κλείνουν κι

ὁ ὕπνος τὸν συχαίνεται και δὲν καταδέχεται κοντά του νάρθει!...

Ἵπνο κι οἱ δυὸ φονιάδες στὰ βλέφαρά τους δὲ γνώρισαν! Και σὰ βεβαιώθηκαν, πὼς ὁ ὕπνος ὁ θαθὺς τὸ παλικαρι δικό του τὸ πῆρε και στὴν ἀγκαλιά του ἔσφιξε, τότε οἱ ἀθεόφοβοι τὸ φίλο τους ἀθόρυθα πλησίασαν, μὲ φόβο και τρεμούλα τίς κουμποῦρες τους στὸ παλικαρίσιο τοῦ Μπακογιάννη στήθος ἔφεραν και τὴ σκαντάλη πάτησαν. Ὁ κόκορας και τὸ καπούλι στὸ ὄπλο φωτιὰ ἔδωσαν και τὸ θανατικὸ ἢ κἀνὴ του σὰν ἀστραπὴ ξέρασε! Οὔτε ἄχνα ὁ ἥρωας νὰ θγάλει δὲν πρόλαβε! Κι οὔτε τὴν παραμικρὴ κίνηση νὰ κάνει!

Μόνο τὰ βουνὰ κι οἱ λαγκαδιές γιὰ λόγου του τὸ κακὸ ἀντιβούσαν, τὴ μπαμπεσιὰ διαλάλησαν, τὴν ἐκδίκηση ζήτησαν! Ὅταν — εἶναι γεγονός τοῦτο! — τὰ ἔμψυχα ἄψυχα γίνονται, τοῦτα τὰ τελευταῖα ψυχὴ παίρνουν και τὴ δικαίωση ζητοῦν, τὸ αἷμα πίσω νὰ πάρουν, ἀδικο νὰ τιμωρήσουν, τὸ δικιο νὰ φέρουν! Κι ὅταν μάλιστα ὁ ἀδικημένος ἀγαπημένος τους εἶναι, ράχες και ραχοῦλες, ρεματιές και ποταμιές, βουνὰ και πλαγιές, συναγωνίζονται σὲ μοιρολόγια και κατάρες!

Ἔτσι κι ἐδῶ! Τὸ μαντάτο τὸ θλιβερὸ ἀμέσως μαθεύτηκε και θρήνος ἔγινε! Οἱ φονιάδες τὸ κακὸ, ποῦ ἔκαναν, ἐνωσαν κι ὁ φόβος τῆς τιμωρίας στὰ Λιβάδια τοὺς ἔφερε. Μὰ οὔτε κι ἐκεῖ δὲ γλύτωσαν — γρήγορα τὴν πληρωμὴ τους τὴ δίκαιη πῆραν! Ὁ ἕνας, ὁ Διαβολῆς, στὸν τόπο ἔμεινε, σὰν οἱ ἐκδικητὲς τοὺς ἀνακάλυψαν, και κομμάτια ἔγινε, ὁ ἄλλος γλύτωσε τραυματισμένος ἀπὸ τὴν ψυχοπονιὰ τοῦ ἄλλου ἐκδικητῆ, σὰ συχώρηση ζήτησε, και στὴ ζωὴ παράμεινε!...

Τὰ ὀνόματα τῶν ἐκδικητῶν τὸ τραγοῦδι: τὰ πῆρε κι ὀνομαστὰ τᾶκανε — τῶν φονιάδων ἄγνωστα ἔμειναν γιατί οὔτ' αὐτὸ θέλησε στὸ στόμα τοῦ νὰ φέρει!...

Και τὸ τραγοῦδι αὐτὸ — ὅπως μᾶς τὸ

Μιά μέρα στὰ Φραγκοκρατούμενα Σάλωνα⁽¹⁾

ΕΥΓΕΝΙΑΣ ΓΕΡΟΥΜΑΤΟΥ

Ἐφιππο: Φράγκοι στρατιῶτες πού πηγαινοέρχονται σ' ἓνα ἀτέλειωτο σῦρε κι' ἔλα, ἀπὸ τὴ μικρὴ πόλη στὸ κάστρο, κάρα πού σούργονται θαρυφορτωμένα, κοπάδια πού τὰ κατεβάζουν ἀπὸ τὶς στάνες γιὰ σφαγὴ, ξεσηκώνουν μιὰ χλαλοή, κι' ἓνα διάφανο σύννεφο κουρνιαχτοῦ σηκώνεται: καὶ κρεμιέται γιὰ λίγο στὸν ἀγέρα, γιὰ ν' ἀργοκατασταλάξει πάνω στὰ γεράνια: καὶ στίς μπιγκόνιες.

Οἱ καθαλαραῖοι ἱππεύουν τ' ἄτια μὲ τὶς πολυποικιλτες σέλλες, ντυμένοι μ' ὄλη τὴν

διάσωσε ὁ μακαρίτης ὁ πατέρας μου — βάζει στὸ στόμα τοῦ ἀδικοχαμένου παλικαριοῦ πράγματα, πού δὲν εἶπε — ἀφοῦ στὸν τόπο ἔμεινε — καὶ πού τ' ἄψυχα ζήτησαν :

«Τὸ μάθατε τί ἔγινε ἔπο πέρα στὴ Μαμούχα!

Τὸ Μπακογιάννη σκότωσαν δυὸ ἄπιστοὶ τοῦ φίλοι.

Κι: ὁ Μπακογιάννης φώναξε, κι: ὁ Μπακογιάννης λέει :

«Ποῦ σ', Ἄναγνώστη ξάδελφε, κουνιάδε Κωνσταντίνε, τὸ αἷμα μου νὰ πάρετε ἀπὸ ἀπίστους φίλους»!

Κι: ὁ ξάδελφος Ἄναγνώστης Τσίπρας κι: ὁ κουνιάδος (ἀπὸ τὴν ἀρραβωνιαστικιά του) Κωνσταντίνος Παπαζήσιμος ἄκουσαν τί ζήτησαν τ' ἄψυχα γιὰ λογαριασμὸ τοῦ σκοτωμένου. Καὶ τὴν ἐκδίκηση πῆραν! Ἔτσι μόνο τὰ στοιχεῖα ἠσύχασαν, οἱ παλιοὶ Ἐρινύες τὰ ἔλεγαν!...

ἐξάρτηση: θώρακα, περικεφαλία, κοντάρι, καὶ τὸ σπαθὶ τους, καθὼς πορεύονται, παρασέρνεται πέρα δῶθε πάνω στὴ σιδερένια παγοπλία ἀφήνοντας ἓνα ξερὸ, τενεκεδένιο θόρυβο. Ἡ ἀρματωσιὰ σκεπάζει θώρακα κι' ἄκρα, γιὰ νὰ τὰ προστατεύει ἀπὸ κονταροχτυπήματα καὶ σπαθιές.

Βαστᾶνε περήφανα μὲ τὸ δεξιὸ χέρι, τὰ διατήματα τῆς φάλαγγας ὅπου εἶναι καταταγμένοι, καὶ τ' ἀγεράκι πού κατεβαίνει ἀπὸ τὴν Γκιώνα, παίζει: μὲ τὰ λοφία τους, κυματίζει τὰ μπαϊράκια. Μὲ τὸ ζερβί, βαστᾶνε λάσκα τὰ γκέμια, καὶ τ' ἄτια ἀνεβαίνουν τὸ λιθαρένιο ἀνηφόρι, γρατσουνίζοντας το μὲ τὶς ὀπλές.

Ὁ Καπουράλης προχωράει ἀφήνοντας κάμποση ἀπόσταση ἀπὸ τοὺς καθαλαραῖους. Πῆρε μῆνυμα ἀπὸ τὸν Ἀφέντη τὸν κόμη τῶν Σαλώνων, νὰ παρουσιαστῆ ἀμέσως μὲ τὴν ἴλη του.

Τὸ κάστρο διαγράφεται μὲ τὸν θαρὺ του ἔγκο στὰ βορειοδυτικά, πάνω στὸ ὕψωμα. Μέσα στὸν περίβολο, ὁ Φράγκος Κύρης, ἔχτισε στέρεο καὶ καλόγουστο πύργο.

Στὸ Φράγκικο στρατό, ἀκολουθᾶνε λογιῆς λογιῆς: μεροκαματιάρηδες, γεωργοί, μαστῆροι, πετροπελεκητές, ξυλουργοί, πεταλωτῆδες, ὅτι: συνάφι θελήσεις. Ἀνθρωπάκια πού φανατίστηκαν ἀπὸ πονηροὺς καλόγερους, καθολικοὺς παπάδες κι' ἀρχόντους, πού τοὺς ἔταξαν λαγούς καὶ πετραχήλια, καὶ πείστηκαν ν' ἀποκοτήσουν τούτη τὴν περιπέτεια. Εἰσπτιώθηκαν, τάχατες νὰ θροῦν καὶ νὰ πολεμήσουν τὸν ἄλ-

(1) Τὸ περιεχόμενον βασίζεται: σὲ ἱστορικὰ δεδομένα.

λόθηρσκο και νά πάρουν πίσω τούς "Άγιους Τόπους, στην ουσία όμως, για νά καταχτήσουν οι άρχοντοι καινούργιες πατρίδες. Και τώρα που τὰ κατάφεραν οι Γενεράληδες οι Φράγκοι και πάτησαν πόδι στην Γραικιά, τήν μοίρασαν, και κάμαν αρχή και χιτίζουν πύργους και καστριά. Οι πεζικάριοι, τότε πιάνουν τὸ σπαθί και τότε πιάνουν τήν παληά τους τέχνη: κασμά, μυστρί, μπλάνη, και χιτίζουν και καρφώνουν και μαστορεύουν, για νά βροῦν οι άφεντάδες τήν βολή τους, νά ριζώσουν. Νά ριζώσουν κοντά τους και τούτοι οι πεζικάριοι, σάν καλὸς τόπος εἶναι ἡ Γραικιά, τί κι' αν οι "Άγιοι Τόποι εἶναι μίλια και μίλια μακριά;

Όλόγυρα στον πύργο, χιτίστηκαν μικρότερα χιτίρια για τήν ακολουθία, για τήν φρουρά, για ὅπλαστάσι. Ὑπάρχουν σταῦλοι κι' αποθήκες. Στις άκρες τῶν γιγάντιων τευχῶν, μέσα από τις πολεμίστρες, οι βιγλάτορες παρακολουθᾶνε άγρυπνα τὸ σῦρε κι' ἔλα. Φυλάγετα: νυχτόμερα από φρουρούς, κι' ἡ πύλη στην εἴσοδο τοῦ κάστρου, και δεξιόξερβα στην καστρόπορτα, στέκουν τὰ οικόσημα τῶν ντέ Στρομονκούρ.

Σήμερα, ὁ κόμης Θωμᾶς ντέ Στρομονκούρ, ἔχει συγκαλέσει συμβούλιο στον πύργο. Ἡ αἴθουσα τῶν συμβουλίων, εἶναι δίπλα στο γραφεῖο του. Παίρνουν θέση γύρω στο μεγάλο τραπέζι, ὁ βασιλικὸς ἐπίτροπος, οι διοικητές, οι φρουράρχοι, οι συμβουλάτορες.

Οι ὑπηρέτες ἀνάψανε λυχνάρια που καινε ληόλαδο. Ἀργοπέφτει τὸ θράδυ. Καθισμένος στην κορφή τοῦ τραπέζιου ὁ Ἀφέντης παίρνει ἀναφορές για νά κατατοπιστεῖ πάνω στα τρεχόμενα ζητήματα τοῦ τόπου: Νά ἐνημερωθεῖ αν ἔφτασαν οι Φράγκικες γαλέρες στο λιμάνι τοῦ Γαλαξειδίου που θά φέρουν ὅπλα και προμήθειες. "Αν λειτουργοῦν ἔλα μέσα στην ἐπικρά-

τεία του, σύμφωνα με τούς νόμους του. "Αν ὑπάρχει ἐνδειξη σχεδιαζόμενου ξεσηκωμοῦ και τί ἀναφορές ἔχουν κάνει οι κατάσκοποι. Ποιά ἡ πληθυσμιακή δυνατότητα τοῦ τόπου, τι σοδειά προβλέπεται: για τοῦτο τὸ χρόνο, κι' αν θά μπορούσε ν' ἀποδώσει περισσότερο ἡ γῆς. Τί ἔργα θά χρειαστεῖ νά γίνουν για τήν ἄρδευση τῆς κοιλάδας. Πόσο φόρο μπορεί νά σηκώσει ὁ κοσμάκης, πόσο ὁ κληρος, και πρὸ παντός, πόσο τὰ μογαστήρια.

Νά καλυφτεῖ ἡ ἀναγκαῖότητα ἄμησης ἐγκατάστασης Καθολικοῦ Ἐπισκόπου, και νά προωθηθεῖ και ἡ ἐγκατάσταση τῶν οἰκογενειῶν τῶν Φράγκων ἀξιωματοῦχων και στρατιωτῶν. Νά ἰδρυθεῖ δικαστήριο. Ν' ἀποφασιστεῖ ποιὸι θ' ἀντιπροσωπεύσουν τὸν κόμη, στο παρλαμέντο τῆς Ραβένικας, ἡ αν θά χρειαστεῖ νά παρευρεθεῖ ὁ ἴδιος. Προτείνει ἀξιοποίηση τῶν ντόπιων βιοτεχνιῶν, και τήν ἀνταλλαγή τῶν ἐμπορικῶν και γεωργικῶν προϊόντων με τις ὑπόλοιπες Φράγκικες ἐπικράτειες, που εἶναι μέσα στον Ἑλληνικὸ χῶρο.

Παίρνει ἀναφορές για τὰ ἀμυντικὰ ἔργα. Προγραμματίζει στρατιωτικὰ γυμνάσια. Διατάζει ἐπαγρύπνηση τῶν ἀκτῶν Σκάλας και Γαλαξειδίου, γιατί κορυσάρικα μπάρκα και Βενετσάνικες γαλέρες ὀργώνουν τήν Μεσόγειο.

Τὸ συμβούλιο πῆρε τέλος.

Οι ὑπηρέτες φέρνουν κοῦπες με κρασί τῆς Βουργουνδίας. Οι σύνοδροι σηκώνονται, και με τήν κοῦπα στο δεξί τους ὕψωμένο χέρι, πίνουν στην ὑγεία και στην μακροημέρευση τοῦ ἀφέντη τους.

Ὁ γραμματικὸς ἀντιγράφει τὰ πραχτικά. Ὑστερα ετοιμάζει τήν ἀναφορά που σύνταχα ὁ κόμης ντέ Στρομονκούρ θά στείλει στον Ρήγα τῆς Σαλονίκης, μαρκήσιο τοῦ Μομφερά, μ' ἕναν ἀγγελιοφόρο που θά πλαισιώνει ἡ ἔλῃ. Ὁ κόμης παίρνει τὸ ὑ-

πόμνημα, πλησιάζει στο τρίφωτο καντήλι,
κι' υπογράφει:

«Le Sole 1205

Εὐπειθέστατα ὑμέτερος,

Θωμᾶς γνέ Στρομονκούρ Ι,

κόμης τῶν Σαλώνων».

Ἴσαμε νὰ τοὺς φωνάζει ὁ ὑπηρέτης γιὰ τὸ δεῖπνο, ἡ κομπανία παραμένει στὴν αἵθουσα τῶν συμβουλίων, ἀργοπίουν, πιά-
νουν κουβεντολοῦ.

Ὁ βασιλικὸς ἀποσταλμένος τοῦ βασιλεῦς Μπάλντουιν, ἦρθε πρὶν δυὸ μέρες ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη, ἔχει τόσα νὰ πεῖ γιὰ τὸ ταξίδι, γιὰ τὴν βασιλικὴ αὐλή. Ἐξιστορεῖ τὰ τελευταῖα γεγονότα τοῦ Βατικανοῦ, τὰ γλέντια τοὺς ἱπποτικὸς ἀγῶνες, τὰ κυνήγια, τὰ κουτσομπολιὰ γύρω ἀπὸ τὴν ζωὴ τῶν ἀφεντάδων, τὶς μηχανορραφίαι, τὰ παντρολογήματα... Κι' οἱ ἀρχόντοι καταχτητὲς ἀκοῦνε ἀχόρταγα, εἶναι ἐλέπεις ἀποκομμένοι ἀπὸ τὰ μεγαλεῖα καὶ τὶς ἐπιδείξεις τῆς αὐλῆς.

Σὲ λίγο μπαίνουν στὴν αἵθουσα τῶν συμποσίων. Ἡ ἀρχόντισσα τῶν Σαλώνων, ἔχει φροντίσει νὰ δώσει ἰδιαίτερη λαμπρότητα σὲ τοῦτο τὸ δεῖπνο. Παραστάθηκε ἐπιβλέποντας στὰ μαγειρεῖα. Διέταξε ν' ἀνοίξουν τὰ σεντούκια κι' οἱ λιγοθῆκες, νὰ βγάλουν τὰ δαμάσκα καὶ τὰ λινά. Εἶπε στοὺς ὑπηρέτες νὰ στρώσουν τραπέζι μὲ τ' ἀραχνούφανα ὑφαντὰ ποὺ γύφαναν καὶ πλούμισαν μὲ τὴν βελόνα, ἄξιες Σαλωνίτισσες ὑφάντρες καὶ κεντήστρες. Ἔβαλε τὶς δοῦλες τῆς καὶ τῆς χτένισαν τὰ μακριὰ μαλλιά, φόρεσε καλύπτρα. Ἄρχισαν νὰ φθάνουν κι' οἱ γυναῖκες τῆς ἀκολουθίας τῆς.

Ὁ κόμης θάζει στὴν τιμητικὴ θέση τὸν βασιλικὸ ἐπίτροπο, κι' ἀρχίζουν οἱ τραπέζιερές νὰ φέρουν τ' ἀχνιστὰ φαγητὰ:

Φρέσκα ψάρια ἀπὸ τὴν Σιάλα, χταπόδια ἀπὸ τὸ Γαλαξειδί, ἐλάφι ἀπὸ τὶς κορφές τῆς Γκιώνας, νόστιμα σφαχτάρια ἀπὸ τὶς στάνες τῶν Γραικῶν, κοκκινιστὰ κοκ-

κόρια, καλοθρεμένα στὶς Σαλωνίτικες αὐλές, ψωμί καλοζυμωμένο ἀπὸ ντόπιο στάρι, καὶ ρετσίνα, μπόλικη ρετσίνα ἀπὸ τὰ γύρω ἀμπέλια ποὺ τώρα ἀρχίζουν νὰ συνηθίζουν τὴ μυρωδιὰ καὶ τὴν γεύση. Οἱ ὑπηρέτες πηγαινοέρχονται, ὅλα εἶναι ταχτικά καὶ πρεπούμενα, κατὰ πῶς ἀρμόζει νὰ εἶναι στὸν πύργο τοῦ Ἄρχοντα.

Ἀπὸ μιὰ ἄκρη τῆς αἵθουσας, ὁ τραβαδούρος μὲ τὴν ἀργόσυρτη φωνή του, ἀρχίζει νὰ τραγουδάει γιὰ τὴν ζωὴ καὶ τὰ κατορθώματα τῶν μεγάλων Φράγκων ἀρχηγῶν. Χορτάτοι οἱ συνδατημένους ἀργοπίουν καὶ χαίρονται, νοσταλγοῦν καὶ δακρύνουν ὅταν ἡ μπαλλάντα τοὺς θυμίζει τὴν πατρίδα. Τὸ γλέντι θὰ κρατήσει ὡς ἀργά. Ἀστράφτει τὸ κρασί στὶς κούπες, γλεντοῦν τὸ σήμερα, εἶναι πολεμιστές, κι' αὐριο ποιὸς ζεῖ καὶ ποιὸς πεθαίνει.

Ἐναστρη, τσουχτερὴ νύχτα, ἀπλώθηκε πάνω στὰ θουὰ καὶ στὴν κοιλάδα. Τὸ βράδυ ἔφυγε.

Στὸ Φράγκικο στρατόπεδο δὲν ἀκούγεται τίποτ' ἄλλο παρὰ μόνο τὰ συρτὰ, βαριά θήματα τῶν σκοπῶν, ποὺ περιφέρονται καρτερώντας νὰ παραδώσουν τὴν σκοπιά στὴν ἄλλη βάρδια.

Οἱ Σαλωνίτες μαζεύτηκαν ἀποσταμένοι μετὰ τὸ γιόμα, ποιὸς ἀπὸ τὸ θουό, ποιὸς ἀπὸ τὸ μαντρί, τὸ χωράφι, τὰ ληοχτήματα, καὶ καθὼς ἀγροικᾶνε τοὺς στρατιῶτες τῆς βάρδιας, γαμίζει μίσος κι' ἀγανάκτηση ἢ ψυχὴ τους.

Λουφάζουν μέσα στὰ φτωχικὰ κονάκια, ἔχι δουλόπρεπα, ὄχι ὑποταγμένα, ἀλλὰ σὰν τ' ἀγρίμι ποὺ θγαίνει παγανιὰ γιὰ τὸ θήραμα, караδοκοῦν μέσα στὴ νύχτα μὲ τεντωμένα τ' αὐτὰ γιὰ ν' ἀρπάξουν κάθε θόρυβο, μὲ θασταχημένη τὴν ἀναπνοή τους πασχίζουν νὰ μαντέψουν τί τεχνεύουν οἱ ὀχτροί, μ' ἐξασκημένο μάτι, —σὰν τῆς κουκουβάγιας,— σκίζουν τὰ σκοτάδια κι' ἐλέγχουν κάθε κίνηση. Σὰν τ' ἀγρίμι ποὺ

αὐτοσυγκεντρώνεται πρὶν ὀρμήσει· πάνω
στὴν ἀνύποπτη λεία, οἱ ὑπόδουλοι μετρᾶνε
τις δυνάμεις τους, σχεδιάζουν τί ἄλλο; τὸν
ἔσηκωμὸ γιὰ τὴν πολυπόθητη λευτεριά.

Ὅλημερίς κάνουν πῶς εἶναι· ὀλότελα ἂν
πασχολημένοι μὲ τὰ νιτερῆσα τους, ὀλότε-
λα ἀδιάφοροι γιὰ τὸ σῦρε κι' ἔλα τῶν ὄχ-
τρῶν, κι' ὅμως κατασκοπεύουν ἄγρυπνα
καὶ καταγράφουν κάθε τι ποῦ τοὺς φαίνε-
ται χρήσιμο: Πόσους στρατιῶτες καὶ πό-
σους καθλαραίους ἔχει τὸ στρατόπεδο.
Πόσες φορές τὸν μῆνα ἔρχονται προμήθει-
ες καὶ πόσοι στρατιῶτες συνοδεύουν τὴν ἀ-
ποστολή. Ἐχουν παρακολοθηθεῖ καὶ γνω-
ίζουν ποῦ εἶναι: τὰ ὄπλοστάσια, τί καινούρ-
για ὄπλα ἔχουν καὶ ποιὰ εἶναι ἢ χρήση
τους, πόσοι εἶναι οἱ ἀξιωματοῦχοι καὶ ποῦ
στεγαζόνταν.

Κάτι ἄκουσαν, ὅτι: θὰ γίνουν στρατιω-
τικὰ γυμνάσια κι' οἱ πιὸ ἔμπειροι Σαλι-
νίτες στὰ στρατιωτικὰ θέματα, ἀποφασί-
ζουν νὰ τὰ παρακολοθηθοῦν. Καταλαβαί-
νουν, ὅτι γιὰ κάμποσο καιρὸ ἀκόμα, θὰ
κρατήσει τοῦτο τὸ κακὸ ποῦ τοὺς βρῆκε.
Γιὰ καλὸ καὶ γιὰ κακὸ, παράχωσαν στὴ
γῆς ὅτι πολῦτιμο ἔχουν σὲ χρυσαφικὸ σὲ
νόμισμα καὶ σὲ ρουχισμὸ ἀκόμα.

Οἱ Φράγκοι: δὲν τοὺς ἀφήνουν σὲ χλω-
ρὸ κλαδί, πότε μ' ἐπίσημη ἐπίταξη, πότε
μ' ἀνεπίσημο πλιατσικολοῖ, ἀπὸ ἀφεντά-
δες τοὺς κατάντησαν παρακεντέδες, σέρνε-
ται ἢ φτώχεια...

Ἐρήμωσε ἢ ἀγορά, ποῦ κάθε βράδυ συ-
γκέντρωνε ἄλλοτε τοὺς ἄνδρες ὕστερα ἀπὸ
τὸ μεροκάματο, ἐρήμωσαν καὶ τὰ χάνια
ποῦ μαζευόντουσαν νὰ πιοῦν ἕνα ποτηρά-
κι, νὰ πιοῦν καμιὰ κουδέντα... Τώρα ἀν-
ταμώνουν ἔκει οἱ Φράγκοι λεγεωνάριοι, γί-
νοντα: τύφλα στὸ μεθῦσι.

Ἐρήμωσαν κι' οἱ δρόμοι: ἀπὸ τίς γυναί-
κες ποῦ ἔβγαίναν στίς γειτονιές νὰ πιά-
ρουν νερό, ἢ κατηφόριζαν γιὰ τὴν ἐκκλη-

σιά. Δὲν ἀκούγονται τραγούδια καὶ γελά-
κια, κι' αὐτὰ ἀκόμα τὰ τραγούδια τ' ἀρ-
γαλειοῦ, καὶ τὸ νανούρισμα, σταμάτησαν,
μὴ καὶ προδώσουν τὴν γυναικεία παρουσία
στοὺς ἀγροίκους στρατιῶτες.

Οἱ ἄνδρες ξεκινᾶνε καθημερινὰ γιὰ τίς
ἀγροτικές δουλειές, φορτώνουν σύνταχα τὰ
ζᾶ, — ὅσα ἀπομείναν ἀπὸ τὴν ἐπίταξη, —
καὶ φεύγουν ἀλάργα μὴν καὶ τοὺς μαζέ-
ψουν γι' ἀγγαρεία. Ἰσαμε νὰ γυρίσουν πί-
σω, οἱ γυναίκες κλείνονται στὰ σπίτια τους
μὲ τοὺς γέρους καὶ τὰ παιδιὰ. Γύρω γύρω,
οἱ φηλοὶ μαντρότοχοι κι' ἡ μανταλωμένη
πόρτα, τοὺς δίνει μιὰ ψευδαίσθηση ἀσφά-
λειας.

Ταγίζουν τὰ ζωντανά, ἀρμέγουν τὴν γί-
θα, πῆξουν τυρί, πλένουν τὰ φτωχικά ρού-
χα κοντὰ στὸ πηγάδι, ξεκινοῦν τ' ἀγόρια.
— ὅσα θέλουν νὰ μάθουν γράμματα —, γιὰ
τὸν δάσκαλο, γιατί ξέρουν καλὰ πῶς ἡ ἄ-
μυνά τους εἶναι νὰ κρατήσουν τὴν γλώσ-
σα, τὴν θρησκεία, τὰ ἔθιμα. Ὁ δάσκαλος,
μέσα στὸ σπιτικό του, ἀθόρυθα, προσεχτι-
κά, δίνει σὲ τοῦτα τὰ παιδιὰ, τὴν γνώση,
τὴν περηφάνεια γιὰ τὴν ράτσα τους, το-
νώνει τὴν φλόγα γιὰ τίς δίκαιες ἐπιδιώ-
ξεις, καὶ τὰ ἔθιμα συμφέροντα.

Σὰν πέσει τ' ἀπόβραδο, ἔλη ἢ οἰκογέ-
νεια μαζεύεται γύρω στὸ τραπέζι. Μιὰ
γαδάθα μ' ἔληές, μιὰ γαδάθα μὲ κουργου-
τό, — χυλὸς ποῦ γίνεται μ' ἄλεῦρι, λάδι
καὶ νερό, — χορταίνει καὶ δὲν χορταίνει
τὴν πείνα τους. Τὸ καντήλι μπροστὰ στὸ
εἰκονοστάσι, καίει: μὲ λουμί, — ἕνα ἀγρι-
όχορτο ποῦ φυτρώνει στοὺς γύρω λόφους,
καὶ τὸ ξηραίνουν γι' αὐτὴ τὴ δουλειά.

Τὸ καντήλι, ρουφάει: λίγο λίγο τὸ λάδι,
καὶ βγάξει ἕνα μικρούτσικο φῶς ποῦ ἀν-
τάμα μὲ τὸ τρεμουλιάρικο φῶς ποῦ βγάξει
τὸ λαδολύχνικο, δίνουν μιὰ τραγικὴ διά-
σταση στὴ φτωχοκάμαρα.

Τὰ βυζανιάρικα νυστάζουν, δὲν βασιτᾶνε

ἄλλο, σκούζουν κι' ὕστερα ρίχνονται στὸν κόρφο τῆς μάνας, ρουφᾶνε μ' ἀπληστία τ' ἀδύνατο γάλα.

Σήμερα ὅμως κάτι ἄλλαξε, ἕνα φῶς, μιὰ ἀναλαμπή ἐλπίδας σπιθούρισε καὶ τοὺς ἔδωσε κουράγιο. Διαδόθηκε στὴν κοινότητα πῶς ὁ παπᾶς κι' ὁ δάσκαλος κάλεσαν τοὺς προεστοὺς Σαλωνίτες, μ' ἀπόλυτη μυστικότητα. Ἐκεῖ, μὲ συγκίνηση πού δὲν μποροῦσε νὰ κρύψει ὁ παπᾶς, διάδασε δυὸ μηνύματα, ἕνα τοῦ Πατριάρχου καὶ τ' ἄλλο τοῦ Βυζαντινοῦ Αὐτοκράτορα, πού μυστικὸς ἀποσταλμένος ἀπὸ τὴν Νίκαια, ἔφερε μὲ τὴν διαταγή νὰ διαδαστοῦν κρυφά, σ' ὅλη τὴν Ἑλληνικὴ ἐπικρατεία.

Καὶ γράφει: ὁ Πατριάρχης:

«Τέχνα ἐν Θεῷ, διαλογιζόμεθα τὴν ὑμετέραν ἀγωνίαν καὶ δοκιμασίαν. Θαρσεῖτε ὁ Θεὸς μεθ' ὑμῶν. Εὐλαθεῖτε Αὐτόν, πίστιν ἔχετε, ἐνωθεῖτε καὶ ἀναμείνατε Ἀνάστασιν τοῦ Ἔθνους ἡμῶν.

Τελεῖτε ἐν ὁμοσίᾳ, πάντα γὰρ δυνατὰ εἰσὶ ἐν αὐτῇ...»

Κι' ὕστερα ὁ παπᾶς, συγκαταῶντας ἕνα λυγμό, διαβάζει τὸ Αὐτοκρατορικὸ διάγγελμα:

«Ἐν Νίκαια ἐν ἔτει 1205.

Ἡμεῖς, ἐλέφ θεοῦ Αὐτοκράτωρ τοῦ Βυζαντινοῦ γνωρίζομεν τὰς ὑμετέρας δυσχερεῖας μεριμνοῦμεν ἀδιακόπως διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν ὑπὸ Φράγκων κατακτηθέντων τμημάτων τῆς Ἑμῆς Αὐτοκρατορίας, ἥτις μέλλει γενέσθαι ἐν ταῖς προσεχέσιν ἡμέραις, πεπειθότες εἰς τὴν ἀδούλωτον ἑλληνικὴν ψυχὴν. Ἐπικαλούμεθα τὴν ὑμετέραν ἀδιάβλητον πίστιν τῇ Ὁρθοδόξῳ ἡμῶν θρησκείᾳ, παροτρύνομεν δ' ὑμᾶς εἰς ἀγῶνας ἵνα διατηρηθῶσι: θρησκεία, Ἐθνικότης καὶ Δίκαιον. Ὁμοίως, ἀγῶνας ποιεῖτε ἵνα διατηρηθῇ ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα,

ὀμιλοῦντες καὶ μελετῶντες ταύτην ἀνελεπῶς, ὅτι ἀρχαιοτάτη κι' ἐνδοξοτάτη ἐστὶ καὶ ἔσεται ἐν τοῖς αἰῶσι.»

Ἐφυγαν ξαλαφρωμένοι οἱ προεστοί, εἶπαν τὸ μαντάτο πού ἄρχισε νὰ σέρνεται ἀπὸ φεγγίτη σὲ φεγγίτη, ἀπὸ αὐλὴ σ' αὐλή, χεῖλη ψιθυρίζουν, καρδιές σφυροκοποῦν, τώρα φτερουγίζει ἡ ἐλπίδα, δίνει φῶς στὸ σκοτάδι τους.

Σίγουρα, σήμερα εἶναι μιὰ μέρα διαφορετικὴ, λιγότερο πικρὴ, λιγότερο ἀπελπισμένη.

Ὅλοι τραβᾶνε ν' ἀναπαυτοῦν στὴ γωνία καὶ μέσα στ' ὄνειρο βλέπουν πῶς τάχα νά! Τὰ Βυζαντινὰ φουσάτα ἔφτασαν... μπροστὰ οἱ Καπεταναῖοι περήφανοι: μέσα στὴν πολεμικὴ τους ἐξάρτηση, βαστᾶνε λάβρα πού ἱστοροῦνε σταυροὺς καὶ Χριστοπαναγιές, ρίχνονται πάνω στοὺς Φράγκους ἀσυγκράτητοι, παλεύουν, κονταροχτυπιοῦνται... Καὶ βλέπουν μέσα στ' ὄνειρο ἀμέτρητα Φράγκικα κουφάρια κι' αἶμα, αἶμα, νὰ σκεπάζει: τὸ πεδίο τῆς μάχης. Κι' ὅσοι ξεμείναν ἀπὸ τὸ μακελειό, — ἄτιμη ράτσα —, νὰ σούρνονται καταγῆς, ζητώντας ἔλεος γιὰ νὰ σώσουν τὸ τομᾶρι τους. Ἡρθε ἡ ὥρα νὰ πληρώσουν, νὰ τιμωρηθοῦν, νὰ κλάψουν ἀπὸ ἀπελπισία...

Καὶ ὅτι τάχα νά! πάλι ὅλα εἶναι Ἑλληνικά, εἰρηνικά καὶ λεύτερα! Μόνο, σὰν κάποια στιγμή ἀνοίγουν τὰ μάτια, φτερουγίζει ἡ καρδιά, ραγίζει, γιατί στὸ φῶς τοῦ καντηλιοῦ, βλέπουν τὴν ἀπελπιστικὰ ἄδεια κάμαρα.

Ἀκόμα, δὲν ἔχει: ἀλλάζει τίποτα.

Τὰ ζωντανὰ λούφαξαν στοὺς σταύλους, ἴσαμε νὰ λαλήσουν τὰ κοκκόρια, τότε θὰ τὰ ζέψουν γιὰ τὸ καθημερινὸ ξεκίνημα. Ἡ μικρὴ πόλη, ἀνάμερῃ κι' ἀπάνεμῃ, ἀλλὰ τόσο μακελλεμένη, λαγοκομᾶται. Ἀγωνίζεται νὰ ἐπιδιώσει καὶ θὰ ἐπιδιώσει.

ΤΑ ΒΟΥΝΑ ΤΗΣ ΦΩΚΙΔΟΣ

ΣΤΗ ΔΗΜΟΤΙΚΗ ΠΟΙΗΣΗ

Ἄκατάλυτα σύμβολα ἀντρειωσύνης καὶ λευτεριάς
Ἐνδαιτήματα κ' ὀρμητήρια ἀρματωλῶν καὶ κλεφτῶν
Σύμβολα ἀθανασίας καὶ αἰωνίας νεότητος...

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΕΥ. ΡΑΠΤΗ

Καθηγητοῦ Λυκείου Εὐπαλίου

Συννέφιασε ὁ Παργασσός, βρέχει στὰ
καμποχώρια.
Καὶ σὺ Ἐλένη μ' νύχτωσες, ποῦ πᾶς
αὐτὴ τὴν ὥρα;
Πᾶω γι' ἀθάνατο νερό, γι' ἀθάνατο
βοτάνι,
νὰ στείλω τῆς ἀγάπης μου, ποτὲ νὰ μὴν
πεθάνη!

Τὰ βουνὰ στὴν ποίηση τοῦ Ἑλληνικοῦ
λαοῦ κατέχουν θέση ἐξαιρετικὴ καὶ σπου-
δαία. Κανένας ἄλλος λαὸς καὶ κανένας λό-
γιος ποιητὴς δὲν τραγούδησε μὲ τόση δύ-
ναμη, τόσο πάθος καὶ τόση ἀγάπη τὰ βου-
νὰ τῆς πατρίδος του, ὅσο ὁ ἑλληνικός. Ἰ-
διαίτερα εὐαίσθητος μπροστὰ στὸ ὠραῖο
καὶ τὸ μεγάλο ὁ λαὸς μας, συγκινεῖται θα-
θύτατα ὅταν ἀντικρύξῃ τοὺς πανύψηλους
ὄρεινους ὄγκους, τὰ βουνὰ, κάτασπρα τὸ
χειμῶνα ἀπ' τὸ χιόνι, καταπράσινα τὸ κα-
λοκαῖρι ἀπ' τὸ ἔλατο, περήφανα, ἀγέρα-
στα καὶ αἰώνια μπρὸς στὸν πετροκαταλύ-
τη χρόνο.

Ἔρχονται ἔπειτα γιὰ τὸν Ἕλληνα
«χρόνοι δίσεχτοι καὶ μῆνες ὀργισμένοι»,
μαύρη σκλαβιά σκεπάζει τὴ χώρα του καὶ
ζητᾷ καταφύγιο στὰ βουνὰ. Τ' ἀπάτητα
φαράγγια τοὺς τὰ κάνει ὀρμητήριο κατὰ
τοῦ τυράννου, οἱ πλαγιές καὶ τὰ ρουμάνια

τοὺς ἀντηχοῦν ἀπὸ τὶς κραυγές του, ἄλλο-
τε πόνου καὶ ἄλλοτε θριάμβου. Αὐτὸ γίνε-
ται: αἰτία νὰ συνδεθῇ ἀκόμη περισσότερο
μὲ τὰ βουνὰ, νὰ ταυτισθῇ μαζί τους. Τὴν
περηφάνεια τοὺς τὴν κάνει δική του ἡθι-
κὴ περηφάνεια καὶ τὸ ψῆλωμά τοὺς δική
του ἐσωτερικὴ διάσταση. Ἡ ἐπαφή του
μ' αὐτὰ τὸν ἀνανεώνει, τοῦ δίνει δυνάμεις
τιτάνιες, ὅπως ἡ ἐπαφή τοῦ Ἄνταίου μὲ
τὴ γῆ.

Ἄφησε ἔτσι ὁ λαὸς μας νὰ ξεχυθοῦν
πλημμύρα ἀπὸ μέσα του τὰ συναίσθημα-
τα τοῦ ἐμπνέουν τὰ βουνὰ. Τὰ ἔκανε στί-
χο, τραγοῦδι, ρυθμὸ καὶ χορὸ. Τὰ βουνὰ
τὰ ὕμνησε, τὰ προσωποποίησε, τοὺς ἔδω-
σε λαλιὰ καὶ καρδιά, τὰ ἔκανε νὰ πάσχουν
καὶ νὰ χαίρουν μαζί του.

Καὶ ἂν αὐτὰ ἰσχύουν γιὰ ὅλα τὰ ἐλ-
ληνικὰ βουνὰ, ἰσχύουν ἰδιαίτερα καὶ πε-
ρισσότερο γιὰ τὰ βουνὰ τῆς Φωκίδος, τὰ
ὁποῖα λόγῳ τῆς θέσεώς τους — κορμὸς
καὶ ραχοκοκκαλιὰ τῆς Ρούμελης — ἔγι-
ναν θέατρο τάσων περιπετειῶν καὶ πεδία
τόσων συγκρούσεων.

Ὁ χιλιοτραγουδισμένος Παργασσός, ἡ
ἄμορφη Γκιώνα, τὰ περήφανα Βαρδούσια,
— βουνὰ τοῦ Λιδωρικίου καὶ τῶν Σαλώ-
νων — πόσα γεγονότ' ἀδὲν εἶδαν νὰ ἐκ-
τυλίσσωνται μπροστὰ τοὺς, δραματικὰ καὶ

εἰδουλλιακά, στὸ διάβα τῶν αἰώνων! Πόσα
φουσάτα διάβηκαν τὶς πλαγιές τους! Πό-
σοι σταυραετοὶ τῆς λευτεριάς τὰ ἔκαναν
λημέρια τους!

Εἶναι, λοιπόν, τὰ βουνὰ τῆς Φωκίδος
συνδεδεμένα, πρῶτα - πρῶτα, μὲ τοὺς ἀ-
γῶνες τοῦ ἔθνους. Ἀπήχηση τῶν ἀγῶνων
αὐτῶν βρίσκουμε στὰ δημοτικὰ τραγοῦδια:

Ἡ Γκιώνα λέει τῆς Λιάκουρας κι ἡ
Λιάκουρα τῆς Γκιώνας:
Βουνοῦ μ' ποῦσαι ψηλότερα καὶ πιὸ ψηλά
ἀγγαντεύεις
γιὰ πές μου, τί γὰ γίνηκαν, οἱ κλέφτες
οἱ Ἀνδρουτσαῖοι;

Λιάκουρα εἶναι ὁ Παργασσός, παραφθο-
ρὰ τοῦ ἀρχαίου Λυκώρεια. Ἀνδρουτσαῖοι
δὲ οἱ Ἀνδριτσαῖοι: ἡ περίφημη γενιά τῶν
κλεφτῶν, ποῦ ἔδρασε στὰ μέρη ἐκεῖνα καὶ
ἀπ' τὴν ὁποία προήλθε ἀργότερα ὁ θρυ-
λικὸς Ὀδυσσεύς. Τὸ τραγοῦδι εἶναι προε-
παναστατικὸ καὶ ἀναφέρεται στὸ διωγμὸ,
ποῦ εἶχαν ἐξαπολύσει οἱ Τούρκοι κατὰ
τῶν κλεφτῶν τῆς περιοχῆς. Τὰ βουνὰ ἀ-
νησχοῦν γιὰ τὴν τύχη τους καὶ διερω-
τῶνται ποῦ βρίσκονται. Συμπάσχουν δηλα-
δὴ μὲ τοὺς κλέφτες. Σὲ ἄλλη παραλλαγή
τοῦ τραγοῦδιου τὰ ἴδια βουνὰ «κλαῖνε» ἀ-
παρηγόρητα καὶ παραπονοῦνται ποῦ οἱ
κλέφτες τὰ ἐγκατέλειψαν καὶ κυνηγοῦν
τοὺς Τούρκους στὸν κάμπο:

—Κλαῖνε τὰ μαῦρα τὰ βουνά, παρηγο-
ριά δὲν ἔχουν.
Δὲν κλαῖνε γιὰ τὸ ψήλωμα, δὲν κλαῖνε
γιὰ τὰ χιόνια.
Ἡ κλεφτουριά τ' ἀρνήθηκε καὶ ροβο-
λάει στοὺς κάμπους.

Μὲ τὰ πιὸ ἀπλᾶ καὶ λιτὰ ἐκφραστικὰ
μέσα — γνώρισμα τῆς ἀληθινῆς Τέχνης
— κατορθώνει: ὁ λαὸς μας νὰ ζωντανεύη
τὰ ἄψυχα.

Σὲ ἄλλο τραγοῦδι ὁ Παργασσὸς πάλι

παραπονεῖται ποῦ ἄξιεστοι Τούρκοι χαίρον-
ται τὰ κάλλη του:

—Τ' ἔχεις καὶ μένε Παργασσὲ καὶ στέ-
κεις λυπημένος;
Μὴν εἶν' τὰ χιόνια σου βαριά καὶ τὰ
νερά σου κρύα;
Δὲν εἶν' τὰ χιόνια μου βαριά, οὐδ' τὰ
νερά μου κρύα.
Μὲ θόσκουν χίλια πρόβατα καὶ δυὸ χι-
λιάδες γίδια.

«Πρόβατα» καὶ «γίδια», ποῦ «θόσκουν»
τὸ χιλιόμορφο βουνὸ εἶναι οἱ Ἀγαρηνοί.

Ἀλλὰ τὰ βουνὰ τῆς Φωκίδος εἶναι συν-
δεδεμένα καὶ μὲ ὅλες τὶς χαρὲς καὶ τὶς
λύπες τοῦ λαοῦ, ἰδιαίτερα δὲ μὲ τὸν ἔρω-
τα, τὴν παντοδύναμη βιολογικὴ καὶ ψυχι-
κὴ λειτουργικότητα τῆς ζωῆς:

—Σ' ἔνα δεντρὶ στὸν Παργασσὸ ἔχειρα
ν' ἀποκοιμηθῶ
κι ἀκούω μιᾶς πέρδικας λαλιά, κλαίει,
θρηνεῖ μὲς στὰ βουνὰ
κλαίει κι ἐμένα ἡ καρδιά, ποῦμαι ἀπὸ
σένα μακρυά...

«Πέρδικα» εἶναι ἡ κόρη ἡ ὁμορφή, ἡ
μοῦσα ποῦ ἐμπνέει τὸ λαϊκὸ ποιητὴ καὶ
τὸν κάνει μέσα σὲ τρεῖς στίχους νὰ περι-
κλείσῃ ἐλεγείο καὶ θρήνο, γιὰ τὸ ἀνικα-
νοποίητο τῆς ἀγάπης καὶ τὴν ματαιότητα
τῆς ζωῆς.

Ἀλλὰ καὶ μὲ τοὺς μύχιους πόθους, τὶς
ἀγωνίες, τὶς προσδοκίες, τὰ μεγάλα ἔρω-
τηματικά τῆς ζωῆς, συνέδεσε ἡ δημοτικὴ
ποίησις τὰ βουνὰ τῆς Φωκίδος:

—Ποιὸς εἶδε τέτοιο θάμασμα, παράξενο
μεγάλο,
νὰ κουβεντιάζουν τὰ βουνὰ μὲ τὶς κον-
τοραχοῦλες!

Ἡ Λιάκουρα τῆς Λειβαδιάς κι ἡ Γκιώ-
να τῶν Σαλώνων
καὶ τὰ Βαρδούσια τὰ ψηλά μὲ τὴ μικρὴ
Ἀρτοτίνα!

Τὸ «θάμα», τὸ δέος, τὸ «παράξενο τὸ μεγάλο», τὸ μυστήριον τῆς ζωῆς συμπεκνωμένο σὲ δυὸ ἀλληγορικούς καὶ ἀριστουργηματικούς στίχους: τὰ περήφανα θουνὰ γὰ «κουβεντιάξουν» μὲ τὶς ταπεινὲς ραχοῦλες... Σ' αὐτὴ τὴν ἀπαράμιλλη εἰκόνα λαμβάνει ἡ διαλεκτικὴ πορεία καὶ νομοτέλεια τῆς ζωῆς.

Ὁ δὲ ἀνεκλάλητος καὶ ἀναστεναγμὸς τοῦ λαοῦ μας γιὰ τὰ νιάτα ποὺ φεύγουν, τὰ γηρατειὰ ποὺ ἔρχονται, τὸ θάνατο ποὺ παραμονεύει, βρίσκει ἐπίσης ἀπεικόνιση στὴ δημοτικὴ ποίηση τῆς συνδεμένης μὲ τὰ θουνὰ τῆς Φωκίδος:

—Ποῦ πᾶς Λενίτσα μ' μοναχὴ τώρα
τὸ θράδου - θράδου;
—Πάω γι' ἀθάνατο νερό, γι' ἀθάνατο
βοτάνι.

Ποῦ βρίσκεται ὅμως αὐτὸ τὸ νερὸ κι αὐτὸ τὸ βοτάνι; Κατὰ τὴ μυραϊτικὴ μούσα βρίσκεται στὸ Χελμό: (Ἦμιον ἀπάνω στὸ Χελμό, ποῦναι τ' ἀθάνατο νερό). Ἀλλὰ κατὰ τὴ ρουμελιώτικὴ μούσα, ποὺ εἶναι πιὸ αὐθεντικὴ καὶ ἀτόφια, τὸ ἐλιξήριον τῆς ζωῆς εἶναι: στὸν Παρνασσό:

—Συννέφιασε ὁ Παρνασσός, βρέχει στὰ
καμποχώρια
καὶ σὺ Λενίτσα μ' νύχτωσες ποῦ πᾶς
αὐτὴ τὴν ὥρα;
—Πάω γι' ἀθάνατο νερό, γι' ἀθάνατο
βοτάνι.
Νὰ στείλω τῆς ἀγάπης μου, ποτὲ γὰ
μὴν πεθάνη.

Ὁ πόθος τῆς ἀθανασίας στὴν πιὸ ἐξευγενισμένη μορφή: ἀλληλένδετος, δηλαδὴ, μὲ τὸν πόθο τῆς αἰώνιας ἀγάπης. Τὸ μοτίβο αὐτὸ τὸ συναντάμε καὶ σὲ ἄλλα τραγούδια - παραλλαγὲς τῆς περιοχῆς:

—Καλότυχα εἶναι τὰ θουνά, καλόμοιρο:
εἶναι οἱ κάμποι:
ποῦ θάνατο δὲν καρτεροῦν, χάρο δὲν
περιμένουν.

Μόν' καρτεροῦν τὴν ἀνοιξή, τ' ὄμορφο
καλοκαίρι,
γὰ λουλουδίσουν τὰ κλαριά, γὰ θγάλη
ἡ γῆς χορτάρια...

Ἀνάμεσα στὸ μακαρισμὸ τῶν θουνῶν γιὰ τὴν ἀθανασία τους καὶ στὸ ὄραμα τῆς λουλουδιασμένης καὶ καταπράσινης ἀνοιξῆς, παρεμβάλλεται ὁ περιπαθέστατος θρήνος, γιὰ τὴ θνητότητα τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὴ βραχύτητα τῆς ζωῆς. Ἀντίθεση μεγαλειώδης καὶ τραγικὴ, ποὺ τὴν ἐθαύμαζε καὶ τὴν ἐζήλευε καὶ ὁ Γκαίτε. Εἶναι γνωστὸ ὅτι ὁ Γκαίτε ἐχαρρακτήριζε τὴ νεοελληνικὴ δημοτικὴ ποίηση, σὰν «τὸ ὕπατο δημιούργημα τῆς ἀνθρωπίνης διανοίας» καὶ ὅτι ἔμαθε νέα ἑλληνικά, γιὰ νὰ μπορέσῃ γὰ χαρῆ στὸ πρωτότυπο τὴν ποίηση αὐτῆ. Ἐπειδὴ δὲ τὸ θέμα τῆς νιότης καὶ τῆς ἀθανασίας πραγματεύθηκε καὶ ὁ ἴδιος στὸ ἀριστοῦργημά του, τὸν «Φάουστ», συνέκρινε τὸ ἔργο του μὲ τὸ ἑλληνικὸ τραγοῦδι καὶ εὗρισκε τὸ δικό του ὄχρo, τὸ δὲ ἑλληνικὸ ἀπαράμιλλο.

Τὰ τραγούδια αὐτά, ποὺ εἶναι ἐμπνευσμένα ἀπ' τὰ θουνὰ τῆς Φωκίδος, δὲν εἶναι μόνον στίχοι, ἀλλὰ καὶ μέλος καὶ ρυθμὸς καὶ χορὸς. Μόνον ὅταν τὰ γνωρίσῃ κανεὶς σ' αὐτὴ τὴν τριπλῆ τους ὑπόσταση θὰ ἐκτιμῆσῃ τὴν ὄμορφιά καὶ τὴ δύναμή τους. Πρὶν εἰσβάλῃ στὴν ἐθνικὴ μας μουσικὴ τὸ μπουζούκι καὶ ὁ ἀμανές, πρὶν νοθευτῆ τὸ δημοτικὸ μας τραγοῦδι ἀπὸ τὰ δῆθεν «δημοτικά», ποὺ λαγνάρουν «συνθέτες» τῆς ἐλεεινῆς μορφῆς, γιὰ νὰ δεκαρολογήσουν («δημοτικά» ἐμετικά τοῦ τύπου: Ἦρθε μιὰ δλάχα ἀπ' τὸ χωριὸ στὴν ξελογιάστρα Ἀθήνα), πρὶν λοιπὸν συντελεστῆ, δυστυχῶς ἀτιμωρητί, τὸ ἔγκλημα αὐτὸ κατὰ τῆς ἐθνικῆς μας ποιήσεως καὶ μουσικῆς, βρέθηκαν, εὐτυχῶς, λαϊκοὶ ὀργανοπαῖχται καὶ τραγουδισταί, φορεῖς τοῦ γνήσιου δημοτικοῦ τραγου-

ΤΟ ΕΤΟΣ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ

ΔΗΜΗΤΡΗ ΙΩΑΝ. ΚΟΛΟΒΟΥ

Με μεγάλη έμφαση και τόνο πανηγυρικό αναγγέλθηκε, ότι ο χρόνος τούτος καθιερώθηκε σαν «έτος του παιδιού». Διάφοροι αρμόδιοι αναφέρθηκαν διεξοδικά στη σημασία του γεγονότος και προεξώφλησαν τη θετική προσφορά του, κανένας όμως δεν διευκρίνησε ποιοί ακριβώς είναι οι στόχοι του ούτε εξήγησε πώς θα επιδιωχθεί ή επίτευξή τους. Αποτέλεσμα τούτου είναι ή σύγχυση που επικρατεί και ή ποικιλομορφία των διαφόρων εκδηλώσεων που διοργανώνονται με την πρόθεση συμμετοχής σ' αυτό. Οι περισσότεροι πίστεψαν πως «έτος του παιδιού» σημαίνει ευκαιρία

για... καλλιτεχνικο-ψυχαγωγικές εκδηλώσεις και εκφώνηση λόγων. Έτσι άλλοι παρουσιάζουν έκθεση φωτογραφίας — βλέπεις καλοβρεμμένα παιδιά ή θλιμμένους ανήλικους «διοπαλαιστές», ανάλογα με την αισθητική καθενός και τις παραπέρα ανομολόγητες επιδιώξεις του —, άλλοι διοργανώνουν «φιέστες», όπου βαρύγδουποι καλλιτέχνες τραγουδούν — τί; — και παραγκιόζης ή κουκλοθέατρο δίνει και παίρνει, άλλοι πραγματοποιούν έκθεση παιδικού διπλίου — λίγο ωφέλιμο στο τερπνό δεν βλέπεται — και όλοι, ανεξαιρέτως, εκφωνούν πύρινους λόγους για χίλια δυο πράγματα

διο, που έρμήνευσαν άριστα τους θησαυρούς μας αυτούς, πολλούς μάλιστα κατέγραψαν και σε δίσκους. Έτσι το «Συνέφιασε ο Παρνασσός» το αποδίδει ώραία ο κλαρινοπαίχτης Σταμέλος, το «Σ' ένα δοντρί στον Παρνασσό» ο Παπασιδέρης, το «Πού πās Λενίτσα μ' μοναχή» ο Καρακώστας κλπ.

Αν τώρα θέλουμε, όσοι καταγόμαστε απ' τη Φωκίδα ή όσοι — όπως ο ύποφαινόμενος — υπηρετήσαμε σ' αυτήν και την αγαπήσαμε σαν δική μας πατρίδα, αν θέλουμε να αντλήσουμε δυνάμεις σαν τον Άνταϊο, να έμπνευσθομε και να ζωο-

γονηθομε, ως προγραμματίσουμε επίσκεψη και γνωριμία μ' αυτά τα χιλιοτραγουδισμένα βουνά της. Όχι με αυτοκίνητο· όχι με ζώο. Με τα πόδια. Όρειβασία. Από ράχη σε ράχη κι από κορφή σε κορφή. Έκει που σελάγιζαν άλλοτε οι έθνικοί σταυραετοί της λευτεριάς. Έκει που έψαχνε ή ήρωίδα του τραγουδιού, για το βοτάνι της αγάπης και για τ' άθάνατο νερό. Έκει που κατοικούσαν, στ' αρχαία χρόνια, οι μούσες και οι νεράιδες. Μια τέτοια εξόρμηση κι ένα τέτοιο προσκύνημα, αν γίνη συνειδητά, θα μās έμποτίση σίγουρα από την περηφάνεια, το μεγαλείο και τα άγέραστα νιάτα των βουνών μας.

καὶ συνιστώντας τὴν ἀνάγκη προσφορᾶς... ἀγάπης καὶ στοργῆς στὸ παιδί.

Ἔτσι, ἢ κάπως ἔτσι, γίνονται οἱ περισότερες ἐκδηλώσεις καὶ ὄλοι, διοργανωτὲς καὶ συμμετέχοντες, μένουν μὲ τὴν ἐντύπωση ὅτι συμβάλανε, θετικὰ στὴν ἐπιτυχία τῶν στόχων τοῦ «ἔτους τοῦ παιδιοῦ». Κανένας ὁμως δὲν διερωτήθηκε : Αὐτὰ μονάχα εἶναι οἱ στόχοι καὶ οἱ ἐπιδιώξεις του; Δὲν ὑπάρχει τίποτα παραπέρα; Γιὰ παραστάσεις καραγκιόζη καὶ παιδικοῦ θεάτρου, γιὰ τραγούδια καί... καλλιτεχνικὲς φωτογραφίες καί, προπαντὸς, γιὰ τοὺς λόγους ἔγινε ἡ καθιέρωσή του καὶ δόθηκε τόση ἔμφαση καὶ τόνος πανηγυρικός;

Ἄν ἡ ἀπάντηση εἶναι «ναί», τότε κρίμα. Δὲν ἀξίζει τὸν κόπο, οὔτε τὰ ξεῖδα. Εἶναι πάρα πολὺ λίγο, πάρα πολὺ ρηχὸ θὰ λέγαμε. Καὶ τοῦτο γιατί πιστεύουμε πῶς ἄλλοι πρέπει νὰ ἦταν οἱ στόχοι καὶ οἱ ἐπιδιώξεις τοῦ «ἔτους τοῦ παιδιοῦ», ποὺ παρανοήθηκαν, καὶ πρὸς αὐτοὺς ἔπρεπε νὰ στραφοῦν οἱ προσπάθειες. Δὲν χρειαζόταν ἡ καθιέρωση τοῦ «ἔτους τοῦ παιδιοῦ» γιὰ νὰ διοργανωθοῦν «φιέστες» — αὐτὲς γίνονται καθημερινὰ — οὔτε οἱ παροτρύνσεις τῶν ὁμιλητῶν γιὰ ν' ἀρχίσει ἡ προσφορὰ ἀγάπης καὶ στοργῆς πρὸς τὸ παιδί. Ἄλλοίμονο ἂν ὁ ἄνθρωπος περιέμενε αὐτὴ γιὰ νὰ ἐκδηλώσει ὅ,τι ἡ φύση προέβλεψε, ἀκόμα καὶ γιὰ τὰ στερούμενα λογικῆς ζωᾶς. Θὰ εἶχε καθυστερήσει κάμποσες χιλιάδες χρόνια καὶ θὰ θρυσκόταν πολὺ πίσω καὶ ἀπὸ κεῖνα ποὺ τὰ θλέπουμε, τόσο συχνά, νὰ προσφέρουν καὶ τὴ ζωὴ τους ἀκόμα στὸ βωμὸ τῆς στοργῆς γιὰ τὰ νεογνά τους.

Ὁ χρόνος τοῦτος ἔπρεπε ν' ἀναλωθεῖ στὴν προσπάθεια γιὰ τὸ σαφῆ καθορισμὸ τῶν ὑποχρεώσεων καθενὸς (πολιτείας, κοινωνικῶν ὁμάδων, μεμονωμένων ἀτόμων κλπ.) ἀπέναντι στὸ παιδί, γιὰ τὴν ἐπίμονη διακήρυξή τους πρὸς ὅλες τὶς κατευθύν-

σεις καὶ στὸν ἀγῶνα γιὰ τὴν ἐφαρμογὴ τους. Ἔπρεπε μὲ κάθε τρόπο — διαλέξεις, συζητήσεις, ἐντυπα, ἐφημερίδες, ραδιόφωνο, τηλεόραση κλπ. — νὰ διαδοθοῦν εὐρύτατα καὶ νὰ τονιστεῖ ἡ εὐθὺνη καθενός. Ἔπρεπε νὰ ὑπομνησθεῖ στὴν πολιτεία ἡ ὑποχρέωσή της γιὰ τὸν ἐκσυγχρονισμὸ τῶν μέτρων προστασίας τοῦ παιδιοῦ καὶ ἡ ἀνάγκη συνεχοῦς ἐπαγρύπνησης γιὰ τὴν πιστὴ ἐφαρμογὴ τους. Ἡ ἐπέκταση τοῦ προγαμιαίου πιστοποιητικοῦ ὑγείας, ἡ προστασία τῆς μητρότητας, ἡ μέριμνα γιὰ τὸν τοκετὸ, ἡ νεογνολογία, ἡ ὑγεία, γενικά, ἡ μόρφωση, ἡ διαπαιδαγώγηση, ἀλλὰ καὶ ἡ δημιουργία προϋποθέσεων γιὰ ἕνα καλλίτερο αὐριο — σ' αὐτὸ θὰ ζήσουν τὰ σημερινὰ παιδιὰ — εἶναι οἱ τομεῖς ὅπου τὸ ἐνδιαφέρον της πρέπει νὰ ἐκδηλωθεῖ ἀμέριστο καὶ ζωηρό. Ἔπρεπε νὰ ὑπομνησθεῖ στοὺς δασκάλους, κάθε βαθμίδας, καὶ στοὺς παιδαγωγοὺς ἡ αὐξημένη εὐθὺνη τους γιὰ τὴν ὀρθὴ διαπαιδαγώγηση καὶ τὸν ἄρτιο ψυχικὸ καὶ πνευματικὸ ἐξοπλισμὸ τοῦ παιδιοῦ, ποὺ ἄλλωστε ἀποτελεῖ καθήκον τους, καὶ νὰ ζητηθεῖ ἡ καταβολὴ ἐντατικότερης προσπάθειας μὲ καὶ πολλὰ δεδομένα τοῦ χτέος ἔχου» σήμερα ξεπεραστεῖ.

Ἔπρεπε νὰ ἐπισημανθοῦν στοὺς γονεῖς, καὶ σ' ὅλους τοὺς ἐνήλικες γενικά, οἱ ἰδιόζουσες συνθήκες τῆς σημερινῆς ζωῆς καὶ οἱ ἐπιπτώσεις τους στὸ παιδί. Πρέπει ὄλοι νὰ κατανοήσουν ὅτι τὰ χρόνια τοῦτα, χρόνια εὐδαιμονισμοῦ, εἶναι χρόνια ἀντιπαιδαγωγικά. Τὸ μέγλωμα τοῦ παιδιοῦ στὸ στενὸ χῶρο τοῦ διαμερίσματος, ὁ μικρὸς ἀριθμὸς παιδιῶν κάθε οἰκογένειας, ἡ ἔλλειψη τῆς μεγάλης «παρέας» καὶ τοῦ παιχνιδιοῦ, ὁ συνεχῆς, ἀπὸ ἀνάγκη, συγχρωτισμὸς του μὲ τοὺς γονεῖς καὶ τὰ προβλήματα τῆς οἰκογένειας, ἡ ἱκανοποίηση κάθε ἐπιθυμίας του, τὸ «παραχάιδεμα» γενικά, ἡ μέχρι ἐκθρασημοῦ μεγα-

λοποίηση άνύπαρκτων, πολλές φορές, ίκανοτήτων και έπιδόσεων του παιδιοϋ — ύποσυνείδητη τάση για προβολή τών γονέων μέσω αϋτοϋ — συμβάλλουν στη δημιουργία άρρωστημένης νοοτροπίας και έξωπραγματικών πεποιθήσεων στο παιδί και θάζουν τὰ θεμέλια για τήν αύριανή δυστυχία του. Έπιδροϋν άμεσα στη διαμόρφωση έγωκεντρικοϋ χαρακτήρα, τὸ κάγον επιθετικό, άπαιτητικό, άνυπόφορο, όκνηρό, τοϋ καλλιεργοϋ τήν ιδέα ότι όλα τοϋ όφείλονται και τὸ όδηγοϋν, τελικά, σε άντικοινωνική ψύχωση, μιὰ και οί όλοένα αύξανόμενες άπαιτήσεις του δέν είναι δυνατό νά ίκανοποιηθοϋν.

Πρέπει νά πειστοϋν όλοι, ότι είναι άνάγκη ν' άποφεϋγουν κάθε τι ποϋ δείχνει έλλειψη σεβασμοϋ πρὸς τίς ήθικές άρχές, διάθεση έμπαιγμοϋ τής θρησκείας και άπρεπης συμπεριφορᾶς πρὸς τὰ ίερά και τὰ όσια, τάση παραγνώρισης τών ήθικῶν αξιῶν, διαστρέβλωση τής αλήθειας, σκόπιμη ύποτίμηση τής έπιτυχίας τών άλλων κλπ. γιατί όλα αϋτά αποτελοϋν καταστροφικά παραδείγματα για τὸ παιδί. Ό άκοπος προσπορισμός ύφελιμάτων έπως π.χ. ή αξίωση χαριστικοϋ βαθμοϋ άπ' τὸ δάσκαλο — και ή παραχώρησή του άπό τοϋτον — ή ή προσπάθεια μή καταβολής εισιτηρίου στο λεωφορείο με τήν άπόκρυψη τής πραγματικῆς ήλικίας του πρέπει ν' άποφεϋγονται συστηματικά γιατί έπηρεάζουν δυσμενῶς τὸ διπλασσομένο ψυχικό κόσμο τοϋ παιδιοϋ.

Άκόμα, πρέπει νά τονιστεί στους γονείς ή άνάγκη τής σαφοϋς γνώσης τών πνευματικῶν δυνατοτήτων τοϋ παιδιοϋ τους για ν' άποφεϋγεται ή ύπερφόρτωσή του με ένα πληθος παρέργων άσχολιῶν (ξένες

γλώσσες, μουσικά όργανα κλπ.) — κατά μίμηση άλλου, «καλοϋ» μαθητῆ — ποϋ τίς περισσότερες φορές όδηγει σ' αντίθετα άποτελέσματα, γιατί έξασθενεί τήν κύρια προσπάθεια μάθησης και προκαλεί άπέχθεια για τὸ σχολείο και τὸ διάβασμα.

Άλλά και ή κοινωνία είναι άνάγκη νά διδαχτεί πὸς δέν τής είναι έπιτρεπτό νά παραδλέπει συστηματικά κάθε παρεκτροπή τοϋ παιδιοϋ και νά τήν άντιπαρέρχεται άδιάφορα, χαρακτηρίζοντας τήν σαν «παιδική τρέλλα», χωρίς νά προβληματίζεται για αϋτή, χωρίς νά καταβάλλει καμιά προσπάθεια για τήν ανεύρεση τών αιτιῶν τής, χωρίς νά επιδιώξει τήν έξουδετέρωσή τους και χωρίς, τέλος, νά επιχειρεί τή νοθεσία και τὸ σωφρονισμὸ άκόμα. Και είναι άπαράδεκτο νά ύποκύπτει συνεχῶς στις παράλογες άπαιτήσεις τοϋ παιδιοϋ, είτε άπό παραγνώριση τοϋ ρόλου τής είτε άπό έσφαλμένη αντίληψη τών περι «ψυχικῶν τραυμάτων τής παιδικῆς ήλικίας» θεωριῶν, γιατί με τήν ταχτική αϋτή προετοιμάζει τήν «κόλαση» τοϋ αύριο.

Αϋτά, και όσα άκόμα οί ειδικοί — κοινωνιολόγοι, παιδαγωγοί, παιδοψυχολόγοι κλπ. — θά εΐχαν νά προτείνουν έπρεπε ν' αποτελέσουν τὸ στόχο τοϋ «έτους τοϋ παιδιοϋ». Και στην εύρύτατη διακήρυξή τους έπρεπε νά τείνουν οί διάφορες εκδηλώσεις με τή βεβαιότητα ότι τὸ έπιτελούμενο έργο είναι ίσοβαρότατο και ή αξία τής προσφορᾶς τους μεγίστη. Όταν δέ πετύχαιναν σ' αϋτὸ τότε μπορούσαν ν' άσχοληθοϋν και με τὰ παραπέρα, τίς «φιέστες» δηλαδή και τοϋς λόγους.

Δυστυχῶς όμως άρχισαν λαθεμένα.

Υπάρχει, άραγε, καιρός για διόρθωμα;

Η ΝΟΜΙΚΗ ΔΙΑΤΑΞΗ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΧΕΡΣΟΥ ΕΛΛΑΔΟΣ ΤΗΣ 15ης ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1821

ΕΥΘΥΜΙΟΥ ΑΝΑΣΤ. ΔΡΟΛΑΠΑ

Πτυχιούχου Πολιτικῶν Ἐπιστημῶν

τ. ἀντιπροέδρου Ε.Φ.Μ.

ΣΤ'

Ἀπὸ τὸ ἱστορικὸ τῆς συγκλήσεως τῶν τοπικῶν συνελεύσεων προκύπτει ὅτι ὅλες εἶχαν σὰν κύριο στόχο 1) τὴν τοπικὴ ὀργάνωση τῶν πραγμάτων γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τοῦ ἐχθροῦ· καὶ 2) τὴν προπαρασκευὴ τῆς πολιτειακῆς συγκροτήσεως τῆς ἀναγεννωμένης Ἑλλάδος, μὲ τὴ σύγκληση Πανελληνίου Συνελεύσεως.

Αὐτὰ προκύπτουν τόσο ἀπὸ τὸν τρόπο πὺ αὐτὲς εἶχαν προετοιμασθεῖ καὶ συγκροτηθεῖ ὅσο καὶ ἀπὸ αὐτὰ τὰ ἴδια τὰ κείμενα πὺ συνέταξαν. Ἡ Νομικὴ, ἰδίως, Διάταξι τῆς Ἀνατολικῆς Χέρσου Ἑλλάδος δὲν ἔκαμε μόνον πρόβλεψη γιὰ τοῦτα, καὶ τὴν ὑπαρξὴ Ἐθνικῆς Βουλῆς, ἀλλὰ ἐξέλεξε καὶ τοὺς ἀντιπροσώπους γιὰ τὴν Ἐθνικὴ Συνέλευση, τοὺς ὁποίους καὶ ἀπέστειλε στὴν Πελοπόννησο «ὅπου ἐπεκράτει ἀδημονία διὰ τὴν καθυστέρησιν τῶν Στεροελλαδιτῶν».

Μποροῦμε ἐδῶ νὰ ἀναφέρουμε πάρα πολλὰ ἄρθρα καὶ παραγράφους πὺ ὄχι μόνον δὲν παραγνωρίζουν τὸν τοπικὸ χαρακτήρα τῆς Συνελεύσεως ἀλλὰ, ἀντιθέτως, ἀποδέχονται τὴν ὑπαγωγή τῆς στὴν Ἐθνικὴ Βουλὴ δηλ. «τοῦ γενικοῦ Νομοθετικοῦ Σώματος τῆς Ἑλλάδος» (Κοκκ. 1, σελ. 34).

Τὸ κείμενο τῆς Νομικῆς Διατάξεως, τὰ ἄρθρα, οἱ παράγραφοι, τὰ προβλεπόμενα ὄργανα καὶ, γενικώτερα, ἡ γενικὴ του δομὴ ἐπιχειρεῖ — καὶ μέχρι ἕνα σημεῖο τὸ ἐπιτυγχάνει — νὰ θέσει τὴ βάση ὀργανώσεως καὶ λειτουργίας μιᾶς κυοφορουμένης πολιτείας. Ἔτσι χωρὶς νὰ ἀντιγράψει ξένα κείμενα καὶ κτασκευάσματα, ἐπιχει-

ρεῖ, μὲ ἀξία προσοχῆς παραδοσιακὴ ἑλληνικὴ ἀντίληψη,⁶⁹ νὰ ὀργανώσῃ τὴ νέα πολιτεία θέτοντας τὶς βάσεις τῆς κοινωνικοοικονομικῆς τῆς ὀργανώσεως, τῆς Δημοσίας Διοικήσεως καὶ τῆς Νομικῆς συγκροτήσεως καὶ λειτουργίας ὅλων τῶν ἐξουσιῶν.

Δὲν ὑποστηρίζουμε ὅτι τὸ κείμενο τῆς Νομικῆς Διατάξεως πὺ ψηφίστηκε στὰ Σάλωνα (τὴ σημερινὴ Ἀμφισσα) ἦταν ἕνα ἄφογο καὶ ἀπὸ κάθε πλευρὰ τέλειο κείμενο. Θεωροῦμε ὅμως, συνάδοντες καὶ πρὸς τὶς ἀπόψεις τῆς συγχρόνου συνταγματικῆς καὶ πολιτειολογικῆς ἐπιστήμης, ὅτι ἡ Νομικὴ Διατάξι καὶ σὰν ἱστορικὸ γεγονός καὶ σὰν συνταγματικὸ κείμενο ἀποτελεῖ προσφορά στὸ Ἑλληνικὸ γένος γιὰ τὴν καθ' ὅλου ἱστορικὴ του πορεία.

Ἔτσι, γιὰ νὰ ἀναφερθοῦμε συνοπτικὰ στὶς ἀπόψεις τῆς συγχρόνης ἐπιστήμης πὰν στὸ θέμα «Νομικὴ Διατάξις - προσφορά στὸν ἀγῶνα καὶ ἐπιστημονικὴ ἀξία», θὰ μνημονεύσουμε τὶς ἀπόψεις τοῦ σεδαστοῦ μας καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν Ἀποστόλου Δασκαλάκη:

«...Ἐγράφη ἀνωτέρω⁶⁰ ὅτι ὁ ψηφισθεὶς ὑπὸ τῆς Συνελεύσεως τῶν Σαλῶνων Ὀργανισμὸς (ἡ Νομικὴ Διατάξις) εἶναι, περὶ σφόδρον πάντων τῶν ἄλλων, παρέχων εἰκόνα πολιτειακοῦ συστήματος. Οἱ ἀπομνημονευματογράφοι καὶ οἱ ἱστορικοὶ τοῦ ἀγῶνος, οἱ ὁποῖοι ἄλλῶστε κατὰ μέγιστον μέρος διάκεινται δυσμενῶς πρὸς τὸν Νέγρον, ἀφιερῶνουν πολλὰ εἰρωνικὰ σχόλια

διὰ τὸ ἔργον του, τὸ ὁποῖον χαρακτηρίζουν ὡς συνοθύλευμα πολυπραγμοσύνης, τυχοδιωκτικῆς σκέψεως, προχειρολογίας καὶ ἀτομικῶν φιλοδοξιῶν. Ἀληθὲς εἶναι ὅτι εἰς πολλὰ διαφαίνεται ἡ προχειρολόγος σύνταξις ἐνὸς πολιτεύματος καὶ ἡ ὑστερόβουλος προσπάθεια προβολῆς ἐνὸς ἔργου, ἐκ τοῦ ὁποῦ θὰ ἠντλοῦντο ὠφελήματα. Ἐν τούτοις, εἰς τὴν «Νομικὴν Διάταξιν» ἀνευρίσκονται πολλὰ φωτεινὰ καὶ εὐγενεῖς ἰδέαι, αἱ ὁποῖαι ἐχρησίμευσαν ὡς ὁδηγοὶ εἰς τὴν Συνέλευσιν τῆς Ἐπιδαύρου. Ὁ Θεόδ. Νέγρης δὲν κατηυθύνετο μόνον ὑπὸ προσωπικῶν φιλοδοξιῶν καὶ ἐριστικῶν διαθέσεων, ὡς συνήθως κατηγορεῖται, ἀλλὰ καὶ ὑπὸ εὐγενῶν ἰδεῶν Ἐθνικῆς ἀπολυτρώσεως, λαϊκῆς κυριαρχίας καὶ κοινωνικῆς ἀλληλεγγύης, ὡς καταφαίνεται ἐκ πολλῶν διατάξεων τοῦ Ὁργανισμοῦ. Ἐπέτυχε δὲ καὶ κάτω τὸ ὁποῖον δυσκόλως ἢ οὐδόλως ἠδυνήθησαν νὰ ἐπιτύχουν εἰς ἄλλας περιφερείας: Νὰ συμβιδάσῃ καὶ νὰ συνδέσῃ πρὸς στενὴν συνεργασίαν χάριν τοῦ ἀγῶνος τοὺς δύο ἐν διαρκεί, ἕως τότε, διαμάχῃ τοπικοὺς παράγοντας, τοὺς Καπεταναίους, παλαιοὺς Ἀρχικλέφτας, καὶ Ἀρματολούς, καὶ τοὺς προκρίτους. Διὰ τοῦ εὐφυοῦς τεχνάσματος νὰ καταστήσῃ πάντας τοὺς καπεταναίους τῶν ἐπαρχιῶν Στρατηγούς τῆς Ἑλλάδος, καὶ μάλιστα μετὰ κληρονομικῆς διαδοχῆς, τοὺς προκρίτους αἰρετικοὺς προεστῶτας, εἰς χεῖρας τῶν ὁποίων περιεῖρθετο ἡ διοίκησις, ἐπετύγχανε νὰ ἱκανοποιήσῃ τὰς φιλοδοξίας των καὶ νὰ τοὺς ρίψῃ εἰς κοινὴν προσπάθειαν διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος.

Δὲν πρέπει νὰ λησμονῆται, ὅτι ὁ Νέγρης ἦτο Φαναριώτης ἐμποτισμένος μὲ ἰδέας τοῦ Φαναρίου καὶ δρώσας ἕως τότε εἰς τὴν ἀτμόσφαιραν τῶν προαιωνίων παραδόσεών του. Παρὰ τὰς φιλελευθέρους ἀρχάς του, διαπιστοῦμεν τὴν ἐπίδρασιν ταύτην εἰς πολλὰς διατάξεις ἰδιαιτέρως εἰς ἐκείνας εἰς τὰς ὁποίας παρέχεται πρωταρχικῆ, ἀκόμη

καὶ ἐπὶ δικαστικῶν ὑποθέσεων, θέσις εἰς τὸν κλῆρον, ἢ τίθενται εἰς ἐφαρμογὴν νόμοι «τῶν ἀειμνήστων ἡμῶν Αὐτοκρατόρων», ἢ δίδεται ἐξέχουσα θέσις εἰς τὰς δύο ζωτικὰς δυνάμεις τοῦ ἔθνους ἐπὶ Τουρκοκρατίας, λειτουργούσας ἐν εἶδει θεσμῶν, τὸν ἀρματολισμὸν καὶ τὸν προεστωτισμὸν.

Συνεδύαζε δὲ, χάρις εἰς τὸ φωτισμένον καὶ πολυμήχανον πνεῦμα του, τὰς παραδόσεις ταύτας κατὰ τρόπον μοναδικὸν μὲ τὰς φιλελευθέρους πολιτικὰς καὶ κοινωνικὰς δοξασίας τοῦ αἰῶνος, αἱ ὁποῖαι ἀπεδοκιμάζοντο καὶ καταδιώκοντο ὑπὸ τῶν ἀπολυταρχικῶν κρατῶν τῆς τότε Εὐρώπης.

Πρέπει, τέλος, νὰ υπογραμμισθῇ ὅτι πολλὰ τῶν πολιτειακῶν διατάξεων, τὰς ὁποίας καθιέρωσεν ὁ Θε. Νέγρης εἰς τὸν ὄργανισμὸν τῆς Ἀνατολικῆς Χέρσου Ἑλλάδος, ἀνευρίσκονται σχεδὸν αὐτολεξεῖ εἰς τὸ Πολίτευμα Ἐπιδαύρου καὶ τὰ μετέπειτα πολιτεύματα τῆς Ἐπαναστάσεως, περιλαμβάγονται δὲ βασικῶς εἰς ὅλα τὰ μέχρι σήμερον Συντάγματα τῆς Νεωτέρας Ἑλλάδος.

Ἀκόμα θὰ μνημονεύσουμε ἐδῶ τίς ἀποφεις πάνω στὸ ἴδιον θέμα τοῦ Ὑφηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Κ. Γεωργοπούλου.⁶¹

«Ἡ Νομικὴ Διάταξις» γράφει, ὁ Κ. Γεωργόπουλος «ἀπετέλει τὸ ἀριώτερον, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐκτενέστερον, τῶν τοπικῶν Συνταγμάτων τῆς ἀγωνιζομένης διὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς Ἑλλάδος. Χαρακτηριστικὸν δὲ εἶναι ὅτι δι' αὐτῆς δὲν ἐρυθμίζοντο μόνον τὰ σχετικὰ πρὸς τὴν τοπικὴν Διοίκησιν τῆς Ἀνατολικῆς Χέρσου Ἑλλάδος, ἀλλὰ καὶ προσβλέπετο ἡ δημιουργία Ἐθνικῆς Βουλῆς δι' ὁλόκληρον τὴν Ἑλλάδα, τῆς ὁποίας μάλιστα — καθ' ὑπέρβασιν τῶν ὁρίων τῆς ἐξουσίας τῆς συγκροτηθείσης εἰς τὰ Σάλωνα τοπικῆς Συνελεύσεως — προσδιωρίζοντο πλεῖστα, γενικῆς φύσεως, ἀρμοδιότητες καὶ ὄχι μόνον αἱ συναπτόμεναι πρὸς τὴν συνιστωμένην τοπικὴν διοί-

κησιν, ως λ.χ. αί πρὸς σύναψιν συνθηκῶν, πρὸς κοπήν νομισμάτων ἢ πρὸς δημιουργίαν Ἐθν. Στρατοῦ. Καί ὠρίζετο ἀκόμη (τμήμα Α' Κεφ. Γ' ἄρθρ. Α) ὅτι ἡ Ἐθνικὴ Βουλὴ «εἶναι ὁ τοποτηρητὴς τοῦ ἐσόμενου Βασιλέως, τὸν ὁποῖον ἡ Ἑλλάς ἔχει ζητήσῃ ἀπὸ τὴν Χριστιανικὴν Εὐρώπην», καὶ τὸν ὁποῖον, ἀφοῦ καθυποβάλλῃ εἰς τοὺς Ἐθνικοὺς Νόμους τῆς, τοὺς ὁποῖους ἂν κοινῶς ἀποδειχθῇ, ἔχει νὰ ἀναγνωρίσῃ Μονάρχην τῆς». Ἡ διάταξις αὕτη εἶναι πρώτη ἀπαντῶσα εἰς ἐπίσημον κείμενον τῆς Ἐπαναστάσεως, διὰ τῆς ὁποίας προεβλέπετο ὅτι ἡ Ἑλλάς θὰ καθίστατο Βασιλειον...».

«...Ἡ Νομικὴ Διάταξις τῆς Ἀνατολικῆς Χέρσου Ἑλλάδος ἀπετέλει τὸ πλέον ἀξιόλογον ἐκ τῶν μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης συνταγματικῶν κειμένων τῆς ἀγωνιζομένης Ἑλλάδος».⁶²

Ὁ σεβαστὸς καθηγητὴς τῆς ΠΑΝΤΕΙΟΥ ΣΧΟΛΗΣ, καὶ σήμερα πρόεδρος τοῦ ΕΟΤ κ. Γ. Δασκαλάκης γράφει ὅτι: «Ἡ Νομικὴ Διάταξις τῆς Ἀνατολικῆς Χέρσου Ἑλλάδος ἦτο τὸ περιεκτικώτερον καὶ μάλιστα ἐπιμελημένον ἐξ ὅλων τῶν μέχρι τότε τοπικῶν συνταγματικῶν κειμένων...» «...Ἰδιαιτέρως ἀξιοπαρατήρητον εἶναι ὅτι ὁ Ὄργανισμὸς τῆς Ἀνατολικῆς Ἑλλάδος περιεῖχεν, ὡς πρῶτον ἴσως Σύνταγμα τῆς Παγκοσμίου Ἱστορίας, διατάξεις, αἵτινες οὐ μόνον τὰ δικαιώματα (θεμελιώδη δίκαια), ἀλλὰ καὶ τὰ καθήκοντα τῶν πολιτῶν καθώριζαν, ἅτινα ἐχαρακτηρίζοντο ὡς «αἱ θεμελιώδεις ἀρχαί» καὶ «ἡ βάση τῆς σταθερᾶς εὐτυχίας τῶν Ἑλλήνων».⁶³

Ἐπίσης ὁ ἀντιπρόεδρος τοῦ Συμβουλίου τῆς Ἐπικρατείας Ἄθως Γ. Τσοῦτσος σὲ δημοσιευθεῖσα μελέτη⁶⁴ πάνω στὸ ἴδιο θέμα, ἀναφέρει:

«Ἀνεξαρτήτως ὅμως τῶν συνθηκῶν ἐκείνων τοῦ φοβεροῦ πολέμου καὶ τῶν ἐξημμένων παθῶν, ἡ Νομικὴ Διάταξις, ὡς τὸ

πρῶτον συστηματικὸν καὶ λεπτομερὲς νομικὸν κείμενον τῆς ἀπελευθερουμένης Ἑλλάδος, περιποιεῖ τιμὴν εἰς τὴν ἑλληνικὴν σκέψιν καὶ ἀποτελεῖ ἔργον, ὅπερ σήμερον δυνάμεθα νὰ ἀτενίσωμεν μετὰ θαυμασμοῦ».

Τ Ε Λ Ο Σ

59. Παραπέμπομε καὶ πάλι στὴ Νομικὴ ἐπιστῆμη γιὰ νὰ ὑποστηρίξουμε, ὅτι τὰ ἀναγραφόμενα πῶς ὁ Νέγρης ἀντέγραψε τὰ χα ξένα κείμενα γιὰ νὰ μεταφυτεύσει στὴν Ἑλλάδα, δὲν εἶναι ἀληθινά.

Ὁ Γ. Δημακόπουλος ἀναφέρει: «Ἡ μελέτη τῶν τοπικῶν συνταγματικῶν ρυθμίσεων δεικνύει ὅτι αὐταὶ δὲν ἀποτελοῦν ἀντίγραφον ξένου ὀργανωτικοῦ κειμένου... ἐκφράζουν τὰς ἐπικρατούσας τότε τοπικὰς, κοινωνικὰς συνθηκὰς καὶ μαρτυροῦν προσπάθειαν ἀξιολογήσεως ἐκ τῶν ἐνόντων τῶν ἐπὶ Τουρκοκρατίας ἀναπτυχθέντων θεσμῶν.

Καὶ ὁ Γ. Δασκαλάκης γράφει: «Διὰ τὰ τοπικὰ ἐκεῖνα συντάγματα λέγεται ὅτι ἀπηχοῦν τὴν ἐπίδρασιν τῆς «δημοτικῆς» παραδόσεως διότι «εἶναι ἑλληνικὰ δημιουργήματα καί, πέραν ἀπὸ κάθε ἐπίδραση ἀπὸ τὸ ἐξωτερικόν, προσπαθοῦν ν' ἀποδώσουν τὴν πρώτην νεοελληνικὴν πολιτικὴν ἰδεολογίαν ποῦ συνίσταται εἰς τὴν κατοχύρωση τῆς ἐλευθερίας καὶ εἰς τὴν ἐξασφάλισιν τῆς αὐτοδιοικήσεως».

60. Ἐφημερίδα ΦΩΚΙΚΟΣ ΛΑΟΣ ἀριθ. φύλλου 443)15.10.71.

61. Ὅπως παραπάνω παραπομπὴ 60 ἀριθ. φύλλου 432)1.10.71.

62. Διάβαζε ἐπίσης ΕΥΘΥΜ. ΔΡΟΛΑΠΑ, περιοδικὸ ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΣ, τεύχος 47, Δεκέμβριος 1972, σελίδα 26)286, μελέτη μὲ τὸν τίτλο: «Ἡ ΝΟΜΙΚΗ ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΧΕΡΣΟΥ ΕΛΛΑΔΟΣ».

63. Γ. Δ. ΔΑΣΚΑΛΑΚΗ : ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΣΥΝΤΑΓΜΑΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ, ἔκδοσις 1952 σελίδα 25. — Ἐπίσης: Η ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗ ΔΙΑΚΗΡΥΞΙΣ ΤΩΝ ΑΝΘΡΩΠΙΝΩΝ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ Γ. Δ. ΔΑΣΚΑΛΑΚΗ, ΑΘΗΝΑΙ, 1953, σελίδα 38.

64. Α. ΤΣΟΥΤΣΟΥ: Η ΝΟΜΙΚΗ ΔΙΑΤΑΞΙΣ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΙΚΗΣ ΧΕΡΣΟΥ ΕΛΛΑΔΟΣ ΤΗΣ 15 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1821, περιοδικὸ ΠΑΡΝΑΣΣΟΣ, τόμ. 1Δ' ἀρ. 1.

'Απ' τὴ δραστηριότητα τῆς Ἑταιρείας

1. — Πραγματοποιήθηκε, στις 7.2.79, κοινή συνεδρίαση τῶν Δ.Σ. τοῦ Πολιτιστικοῦ Κέντρου Φωκίδας καὶ τῆς Ἑταιρείας Φωκικῶν Μελετῶν μὲ σκοπὸ τὴν ἀναζήτηση λύσης τοῦ προβλήματος «δελεφικὸ τοπίο».

Λεπτομέρειες γιὰ τὴ συζήτηση ποὺ ἐγίνε ἀναγράφονται: στὶς «Ἐπικαιρότητες».

2. — Ἐκπρόσωπος τῆς Ἑταιρείας ἔλαβε μέρος σὲ σύσκεψη ποὺ συγκάλεσε τὸ Ἐμπορικὸ καὶ Βιοτεχνικὸ Ἐπιμελητήριον Φωκίδας, σχετικὰ μὲ τὴν πρόταση τοῦ Ὑπουργείου Πολιτισμοῦ καὶ Ἐπιστημῶν γὰ χαρακτηριστεῖ ὁ νομὸς Φωκίδας παραδοσιακός. Οἱ θέσεις καὶ ἀπόψεις τῆς Ἑταιρείας εἶναι αὐτὲς ποὺ περιέχονται στὸ σχετικὸ ὑπόμνημα.

3. — Στὴ σειρά τῶν πνευματικῶν ἐκδηλώσεων ποὺ ἔχει προγραμματίσει ἡ Ἑταιρεία πραγματοποιήθηκαν οἱ ἀκόλουθες διαλέξεις:

α) Στὶς 25.2.79 καὶ μὲ τὴ συνεργασία τοῦ «Ἄρματος Θεσπίδος», ὁμιλία τῆς κ. Ἐλένης Χαλκούση, μὲ θέμα: «Τὸ νεοελληνικὸ θέατρο καὶ ἡ νεοελληνικὴ κοινωνία». Τὸ βράδυ τῆς ἴδιας ἡμέρας τὸ «Ἄρμα Θεσπίδος» ἔδωσε θεατρικὴ παράσταση μὲ τὰ ἔργα «Δράκαινα» τοῦ Δ. Μπόγγρη καὶ «Ἀρκούδα» τοῦ Α. Τσέχωφ.

β) Στὶς 4.4.79, μὲ τὴ συνεργασία τῆς Νομαρχιακῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ ἔτους «Ἑλληνικὴ Παράδοση», ὁμιλίες τῶν Γεωργίου Κουτσοκλένη, προέδρου τῆς Ε.Φ.Μ. καὶ Δρόσου Κραβαρτόγιαννου, μέλους τῆς Ε.Φ.Μ., μὲ θέματα: «Τὰ μοναστήρια τῆς Φωκίδας» καὶ ἡ «Ἀμφισσα κατὰ τὸ Βυζάντιο καὶ τὸν Μεσαίωνα», ἀντιστοίχως. Τὸ πυκνὸ ἀκροατήριον συγχάρηκε θερμὰ τοὺς ὁμιλητὲς καὶ τοὺς διοργανωτὲς τῆς ἐκδήλωσης.

γ) Στὶς 20.6.79, μὲ τὴ συνεργασία τῆς Ἐπιστημονικῆς Ἑταιρείας Παραδοσιακῶν Μελετῶν, ὁμιλία τοῦ Νικ. Ὀλύμπιου, μὲ θέμα: «Ἡ παλαιὰ μονὴ τοῦ Τιμίου Προδρόμου Παρνασσίδος». Ἡ ὁμιλία, ποὺ ὀλοκληρώθηκε μὲ τὴν προβολὴ ἐγχρωμῶν διαφανειῶν, προξένησε ζωνερὴ ἐντύπωση γιὰ τὴν πληρότητά της.

4. — Ἡ Ἑταιρεία μετέσχε στὶς ὁμάδες προστοιμασίας τοῦ Καρναβάλου '79, ποὺ διοργάνωσε ὁ Δήμος Ἀμφίσσης, μὲ τὰ μέλη της Ν. Δρόλαπα καὶ Δ. Παπανικολάου, διέθεσε δὲ τὸ ποσὸ τῶν 5.000 δρχ. γιὰ βράβευση τοῦ καλλίτερου, ἀπὸ λαογραφικῆς πλευρᾶς, ἄρματος. Τὸ βραβεῖο κέρδισε τὸ ἄρμα τῶν μαθητῶν τῆς Τεχνικῆς Σχολῆς Ἀμφίσσης.

5. — Ἡ Ἑταιρεία μετέχει στὶς ἐργασίες τῆς Νομαρχιακῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ ἔτους «Ἑλληνικὴ Παράδοση» μὲ τὰ μέλη της Γεώργιο Κουτσοκλένη καὶ Δρόσο Κραβαρτόγιαννο.

6. — Μὲ τὴν ἐνοικίαση τοῦ παραπλεύρως τοῦ «Λαογραφικοῦ Μουσείου Φωκίδας» εὐρισκομένου διαμερίσματος ἐπετεύχθηκε ἡ ἐπέκτασή του, ποὺ ἦταν ἀπόλυτα ἀναγκαία γιὰ τὴν τοποθέτηση καὶ παρουσίαση τῶν ἀντικειμένων, ποὺ διαρκῶς προσφέρονται στὸ Μουσεῖο. Ἄρχισαν οἱ ἐργασίες διευθετήσεως τῶν νέων αἰθουσῶν καὶ σύνταμα θ' ἀποδοθοῦν στὸ κοινόν.

7. — Στὸς παρακάτω φίλους τῆς Ἑταιρείας, ποὺ τὴν ἐνίσχυσαν οικονομικὰ μὲ τ' ἀντίστοιχα ποσά, ἐκφράζουμε τὶς εὐχαριστίες μας:

1) Στέφανο Παπακωνσταντίνου, Ἀθήνα, εἰς μνήμην τῆς συζύγου του δρχ.	2.000
2) Παναγιώτη Ζήσιμο, Χολαργό,	» 1.000
3) Σωτῆρη Ζήσιμο, Ἀμφισσα	» 500
4) Εὐθύμιο Ἀναστ. Δρόλαπα, Ἀμφισσα, εἰς μνήμην τῆς συζύγου του	» 1.000
5) Ἀλέξανδρο Παπαλεξάνδρη, Ἰτέα	» 1.000
6) Δρόσο Κραβαρτόγιαννο, Ἀμφισσα, εἰς μνήμην τοῦ πατέρα του	» 3.000
7) Βασίλειο Κεφαλά, Ἀθήνα	» 1.000

Ἐπιτρέπεται ἡ μερική ἢ ὀλική ἀναδημοσίευση τῶν κειμένων, μέ τήν προϋπόθεση νά γίνεται μνεία τοῦ περιοδικοῦ, ὅπου πρωτοδημοσιεύθηκε καί νά δημοσιεύεται ὁ πρόλογος ἢ τὸ σχόλιο τῆς συντάξεως, ἂν ὑπάρχει.

ΔΙΑΝΕΜΕΤΑΙ ΔΩΡΕΑΝ